

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
مرکز دراسات الشرق الأوسط
Center for Middle Eastern Studies

RAPOR 42
HAZİRAN 2025

İSRAİL-İRAN GERİLİMİ: ORTADOĞU'DA YENİ BİR KIRILMA NOKTASI MI?

ORSAM

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2025

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Yayınlanma Tarihi: Haziran 2025

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA

Telefon : +90 850 888 15 20

Eposta : info@orsam.org.tr

Fotoğraf : Anadolu Ajansı (AA).

“Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5'inci maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir”

RAPOR 42
HAZİRAN 2025

İSRAİL-İRAN GERİLİMİ: ORTADOĞU'DA YENİ BİR KIRILMA NOKTASI MI?

İÇİNDEKİLER

- 3** YÖNETİCİ ÖZETİ
- 7** GİRİŞ
- 11** İSRAİL'İN İRAN'A YÖNELİK HEDEFLİ HAVA SALDIRILARI VE İRAN'IN CEVABI
- 17** ASLANIN YÜKSELİŞİ VE İSRAİL'DE GÜVENLİĞİN BEDELİ
- 21** IRAKLI AKTÖRLER VE ŞİİLER BAĞLAMINDA İSRAİL'İN İRAN'A SALDIRISI
- 27** KÖRFEZ ÜLKELERİNİN İSRAİL'İN İRAN'A SALDIRILARINA BAKIŞI
- 31** İSRAİL-İRAN GERİLİMİNİN KUZAY VE DOĞU AFRIKA'YA YANSIMALARI
- 35** SALDIRI BAĞLAMINDA ABD-İSRAİL İLİŞKİLERİNİN MUHTEMEL SEYRİ
- 39** RUSYA VE ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NİN İSRAİL SALDIRISINA YAKLAŞIMI
- 43** İSRAİL-İRAN TIRMANMASI VE TÜRKİYE
- 47** SONUÇ

YÖNETİCİ ÖZETİ

13

Haziran Cuma günü sabaha karşı İsrail'in başlattığı saldırılar, iki ülke arasında sadece taktik hamlelerle sınırlı kalan bir gölge savaşı değil, bu iki devletin doğrudan karşı karşıya geldiği yeni bir cephe hattının oluştuğunu göstermektedir. Bu savaş, bölgedeki varlığını uzun süredir çatışmalar ve istikrarsızlık üzerinden meşrulaştırmaya çalışan İsrail'in tek taraflı savaşıdır. Bu savaş sadece iki ülkenin değil, bölgeyi yeniden tanımlamak isteyen tüm aktörlerin önünde hem bir sınav hem de bir kırılma anı olarak durmaktadır.

- İsrail'in gerçekleştirdiği saldırılar ilk aşamada İran'ın batısındaki hava savunma sistemlerinin imha edilmesini amaçlamış, ardından başkentin derinliklerine ve ülkenin güney kesimlerine doğru genişlemiştir.
- İran açısından ise ilk aşamada ülkedeki zayıflık ve hasar tespit çalışmalarının öncelendiği görülmüştür. Patlamalar sonrası enkaz altında kalanların kurtarılmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Yerel seviyede valilikler olağanüstü hâl ve kriz protokollerini yürürlüğe koymuştur. İnternet ve sosyal

medya erişiminin kısıtlandığına dair raporlar görülmüştür.

- Sürecin İran'ın saldırılarıyla devam etmesi ve İsrail'de tahribatın ve zaiyatın artması Binyamin Netanyahu üzerindeki baskının artmasına sebep olacaktır. İsrail, birden fazla cephede yaklaşık iki yıldır çatışmaktadır ve halkın direncinin de sınırları olduğu unutulmamalıdır. Bu kapsamda Netanyahu'nun sorumluluk yıkacağı herhangi bürokratin da kalmadığı ifade edilebilir.
- İsrail'de süren savaşıyla yönelik halk tarafında iki ayrı tepkinin şekillendiği gözlemlenmektedir. Öncelikle Gazze'de süren savaşa dair kamuoyunda, kalan rehinelerin durumu ve gösterilen zaafa dair ciddi bir ayrışma söz konusudur. Savaşın diğer bütün cephelerinde İsrail kamuoyu ve siyasi partilerinde fikir birliğinden söz edilebilir. Hizbullah, Husiler ve bizzat İran'la yaşanan çatışmalarda kamuoyunda birlik gözlenmiştir.
- İran halkının ise olaylar karşısında şaşkınlık içinde olduğu; bir taraftan da kendi akut ihtiyaçlarını giderme arayışına girdiğine dair açık kaynak bulgularına rastlanmıştır.

- İran içerisindeki devrimci şahin muhafazakâr kanat, ülkeye gerçekleştirilen saldırıların dolaylı sorumlusu olarak Batı ile sürdürülen müzakere sürecini hedef almıştır. Devrimci şahin muhafazakâr kanadın ABD ile müzakerelerin baştan beri tavizlerle birlikte İran'ı bu hâle getirdiğine yönelik eleştirileri sıklık kazanmıştır.
- İran'ın Suriye ve Lübnan gibi ülkelerde uzun yıllardır vekil güçler aracılığıyla kurduğu etkinin 8 Aralık 2024'teki Suriye Devrimi'nin ardından büyük ölçüde ortadan kalkması, savaşın coğrafi yayılım alanını daraltmış görünse de Irak ve Yemen gibi alanlarda gerilimin sürme potansiyeli mevcuttur.
- İran destekli aktörlerin, İran topraklarında, başkentinde ve birçok şehrinde hedef alınan bir İran'ı "direnişin merkezi" olarak görme eğilimleri zamanla silikleşebilir ve bu da İran'ın Ortadoğu'daki stratejisinin temel taşı olan Şii aktörlerle dayanışma politikasının temelini sıkıntıya sokabilir.
- Irak'taki Şii toplumu, saldırıyı genel anlamda bir dış müdahale ve siyonist saldırganlık örneği olarak değerlendirmiştir. İran ile olan mezhepsel, tarihsel ve siyasal bağlar nedeniyle saldırı yalnızca bir ülkeye değil, aynı zamanda bir kimliğe ve direniş cephesine yönelik bir tehdit olarak algılanmıştır.
- Şiiler arasında ortaya çıkan birliktelik duygusuna rağmen verilen tepkiler arasında belirgin bir üslup ve öncelik farkları da dikkat çekmektedir. Asaib Ehli'l-Hak ve Dava Partisi gibi İran'a yakınlığı ile bilinen Iraklı Şii aktörler, olayı açık bir şekilde dinî ve ideolojik bir mücadele olarak çerçevelendirmiştir.
- İran ile organik bağları güçlü olan Asaib Ehli'l-Hak gibi gruplar, saldırıyı doğrudan kendilerine yönelmiş bir tehdit olarak görerek sert ve tehditkâr bir söylem benimsemiştir. Diğer yandan Necef merkezli dinî mercilik çevresi ve Irak'ın en büyük Şii dinî mercisi Ayetullah Ali el-Sistani'nin ofisi daha temkinli ve hukuki çerçevede kalarak uluslararası toplumu sorumluluğa çağıran bir dil kullanmıştır.
- İran'ın maruz kaldığı saldırıların Irak'taki kimlikler arası güç dengesi mücadelesine de yansımaları muhtemeldir. Özellikle bazı Şii grupların Irak'taki milis yapılanmaları aracılığıyla sahada etkili olduğu düşünüldüğünde bu yapıların olası bir agresifleşme eğilimi ülkede Şii-Sünni gerilimini tetikleyebilecek bir risk unsuru olarak değerlendirilmelidir.
- Iraklı Kürt gruplar açısından saldırıya dair verilen tepkiler genel olarak temkinli ve çekimsiz bir çizgide seyretmiştir. Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) Başkanlığı, resmî düzeyde İsrail'in İran'a yönelik saldırısını kınamış ve bunun bölgesel güvenlik açısından ciddi bir tehdit oluşturduğunu belirtmiştir.
- Irak Başbakanı Sudani daha önce Suriye meselesinde kısmen başarılı bir denge kurmuş olsa da İran-İsrail çatışması daha yüksek sembolik ve stratejik anlamlar taşıdığı için bu krizde aynı başarıyı göstermesi güç görünmektedir.
- İsrail'in İran'a yönelik saldırıları, Körfez ülkeleri açısından düşünüldüğünde olası bir ABD-İsrail fikir ayrışmasını da güçlendirmektedir. Her ne kadar ABD tarafından söz konusu saldırıların İran'ın bu döneme kadarki hamleleri sebebiyle "meşru olan" bir saldırı olduğu düşünülse de ABD, saldırıları gerçekleştirenin kendisi olmadığını ve bölgedeki ABD unsurlarının hedef alınmaması gerektiğini İran tarafına olası karşı saldırılar için ifade etmiştir.
- Müzakerelerin devam ettiği bir ortamda, Körfez ülkeleri İran'a yönelik olarak Trump'ın ilk dönemindeki gibi maksimum baskı ve müzakere karşıtı bir tutum benimsememiş, aksine müzakerelerdeki kritik aktörlerden olmuşlardır.

- İsrail ile İran arasındaki askerî meselenin sonuçlarına katlanmak zorunda olmanın yanında, Körfez ülkelerinin içerisinde bulunduğu bir diğer çıkmaz, söz konusu askerî istikrarsızlığın Körfez ülkelerinin ekonomi politik gündemlerini doğrudan olumsuz etkilemesidir.
- Körfez ülkelerinin 13-16 Mayıs tarihlerinde Donald Trump'a ve ABD'ye taahhüt ettiği 3,2 trilyon dolarlık yatırımlar; ticaret yollarının güvensiz, bölgelerin istikrarsız ve tedarik zincirlerinin tehlikede olduğu bir Körfez bölgesinden gelemeyecektir.
- Kahire yönetimi ise Batı ve Körfez ülkeleriyle olan ittifaklarını sürdürse de İran ve İsrail ile eş zamanlı diplomatik ilişkileri sürdürmeye yönelik artan bir irade sergilemektedir. Mısır'ın önümüzdeki süreçte gerilimin düşürülmesini savunan bir tutum benimsediği ancak aynı zamanda diplomatik manevra alanını genişletmeye çalıştığı öngörülebilir.
- Mısır'ın yaşadığı ikilemin merkezinde, iç elektrik talebini karşılamak ve LNG ihracatını sürdürebilmek için büyük ölçüde bağımlı hâle geldiği, yeniden yapılandırılmış Arış-Aşkelon Boru Hattı üzerinden sağlanan İsrail doğal gazı yer almaktadır. Güvenlik boyutunda ise Kızıldeniz, Aden Körfezi ve Süveyş Kanalı gibi hayati deniz ticaret geçişleri ciddi risk altına girmiştir. İran'ın doğrudan ya da Husiler gibi vekil aktörler aracılığıyla gerçekleştireceği misillemeler, ticari gemileri ve bölgesel altyapıyı hedef alabilir. Bu senaryo, liman gelirlerine bağımlı olan ve uluslararası askerî üslere ev sahipliği yapan Mısır, Cibuti ve Eritre gibi ülkeler açısından kayda değer bir tehdit oluşturmaktadır.
- Trump'ın Mayıs 2025'teki Ortadoğu turunda İsrail'e gitmeyip Katar'ı ziyaret etmesi ve Suudi Arabistan'da Suriye Cumhurbaşkanı

Ahmed Şara ile görüşmesi Trump'ın Netanyahu'ya ciddi bir mesajı olarak değerlendirilmiştir.

- Gazze'de yapabileceği çok bir şey kalmamışken Netanyahu'nun İran üzerinden İsrail'de olağanüstü durum oluşturma çabası siyaseten çok fazla seçeneği kalmadığını da göstermektedir. Trump'ın taleplerine rağmen Netanyahu'nun İran'a saldırması, Trump-Netanyahu ilişkilerinin gerilimini artırırken İsrail'in sahada daha başına buyruk hareket edeceğinin işaretlerini vermektedir.
- Bölgesel tansiyon yükselirken Kremlin'in "kontrollü sertlik" çizgisi petrol piyasalarından Suriye hava sahasına kadar uzanan çok katmanlı güç dengelerini aynı anda etkilemektedir. Rusya'nın İsrail-İran çatışmasındaki rolü, Tahran'la sahada ve stratejik boyutta yoğunlaşan ortaklığın yanı sıra Tel Aviv'le yürürlükte tutulan çatışmasızlık hattını bir arada yönetmeye dayanmaktadır.
- Rusya, İran'a sağladığı askerî-teknik ve nükleer desteği genişletirken İsrail'le doğrudan cepheleşmeye yol açacak adımlardan kaçınarak her iki tarafla da "kriz yönetilebilirliği"ni korumaya yönelmektedir. Bu çerçevede önümüzdeki süreçte üç ayrı senaryo öne çıkmaktadır. İlk ve en olası senaryo, Kremlin'in "kontrollü denge" stratejisini sürdürmesidir; böylece Rusya, İran'a yönelik hava savunma modernizasyon sözleşmelerini hızlandırırsa dahi sevkiyatları sembolik ölçekte tutarak İsrail'le çatışma riskini minimize etmektedir. İkinci senaryoda, Batı başkentlerinin İsrail'e açık güvenlik garantisi sunması ve İran'ın misillemesinin genişlemesi hâlinde Rusya, Su-35 teslimat takvimini öne çekebilir ve İran ile devam eden askerî angajmanlarını derinleştirebilir. Üçüncü ve daha az olası senaryoda ise Moskova, daha agresif bir politika izleyerek İran yanlısı tutumunu daha da belirginleştirerek İsrail'e

yönelik diplomatik tutumunu sertleştirebilir ve bu tutumunu askerî sahaya da yansıtabilir.

- Çin'in ise duruma ilk tepkisi, geleneksel olarak Ortadoğu'nun jeopolitik gerginliklerine ihtiyatlı yaklaşan ve bölgesel rekabetler arasında hassas bir denge kurmaya çalışan Çin dış politikasını yansıtır niteliktedir. Çin'in ilerleyen süreçte İsrail'i kınayan söylemini, kendisini Küresel Güney'in önde gelen sesi olarak konumlandırmak ve Arap-İslam dünyasındaki devletler ve devlet dışı aktörlerle ilişkilerini güçlendirmek amacı ile kullanacağı öngörülebilir. Çin'in, gerginliğin azaltılması çağrısında bulunurken aynı za-

manda İsrail'i saldırgan davranışlarından dolayı kınayan daha İran yanlısı bir pozisyon alması beklenebilir.

- İran'ı dış politika stratejisinde Ortadoğu'da Amerika'ya karşı sınırlandırıcı bir güç olarak konumlayan Çin'in, zayıflamış bir İran ile pragmatik ilişkisinin hangi yöne evrileceği ilginç bir sorudur. Ancak Ortadoğu'nun son yıllarda katma değerli bir ekonomiye geçiş sürecinde zorlanan Çin ekonomisi açısından gerek enerji kaynakları gerekse de pazar olarak önemi göz önüne alındığında bölgede tam kapsamlı bir çatışma olasılığını en aza indirecek yolu arayacağı açıktır.

GİRİŞ

İran ile ABD arasındaki nükleer görüşmelerin beşinci turu, İtalya'nın başkenti Roma'da gerçekleştirildi. Görüşmelerde Umman ve İran dışişleri bakanları bir araya geldi.

ABD-İran nükleer görüşmelerin altıncı oturumuna yaklaşıldığı sırada İsrail, 13 Haziran 2025 sabahı saat 03.00 sularında, İran'a bir dizi saldırı gerçekleştirmiştir. Nükleer tesislerin yanı sıra Devrim Muhafızları Ordusu (DMO) ile Arteş (düzenli ordu) komutanlarını hedef aldığı ve Tevrat'a referansla "Am Kelavi" (Ayağa Kalkan/ Yükselen Aslan) ismini verdiği saldırıların ilk gününde 200'den fazla uçağın yer aldığı bildirilmiştir. Operasyon kapsamında nükleer tesisler, üst düzey askerî yetkililer ve nükleer uzmanlar doğrudan hedef alınmıştır. İsrail'in günün erken saatlerinde gerçekleştirdiği hava saldırıları kapsamında DMO Genel Komutanı Hüseyin Selami, İran Genelkurmay Başkanı Muhammed Bakiri, DMO Hatemü'l Enbiya Karargâhı Komutanı (DMO Müşterek Kuvvetler Komutanı) Gulam Ali Reşid, Kudus Gücü Komutanı İsmail Kaani ve Havacılık-Uzay Kuvvetleri Komutanı Emir Ali Hacızade bulundukları konutlar ve askerî karargâhlar içerisinde öldürülmüştür. Buna ek olarak saldırıda İran'ın nükleer programında önemli roller oynayan nükleer bilimciler de hedef alınmıştır. Saldırı sonucunda eski İran Atom Enerjisi Kurumu (İAEK) Başkanı Feridun

Abbasi başta olmak üzere en az 6 nükleer bilimci yaşadıkları konutlarda suikasta uğramıştır. Yine saldırılarda çok sayıda sivil hayatını kaybetmiş veya yaralanmıştır. Açık kaynaklarda, hava saldırılarının yanı sıra İran içindeki MOSSAD unsurlarının da insansız hava araçlarıyla operasyonlar düzenlediğine dair iddialar bulunmaktadır. Saldırıların Tahran, Tebriz, Kirmanşah, Kum, Hemedan, İsfahan ve Fordo'da bulunan nükleer ve askerî tesisler hedef alınmıştır. Genel olarak iki ülke arasındaki şiddet dozajı 2024 Nisan ve Ekim ayları ve son olarak Haziran 2025 ile birlikte sürekli artan bir eğilimde devam etmektedir.

İsrail ile İran arasındaki gerilim, uzun süredir Ortadoğu'nun güvenlik mimarisini belirleyen temel dinamiklerden biri olagelmıştır. Ancak son dönemde İsrail'in İran'a gerçekleştirdiği hedefli hava saldırıları, bu çatışmalı ilişkinin hem içerik hem de coğrafi kapsam bakımından yeni bir evreye taşındığını göstermektedir. Bu saldırılar sadece iki ülke arasındaki doğrudan çatışma ihtimalini artırmakla kalmamakta, aynı zamanda bölgesel ve küresel aktörlerin pozisyonlarını yeniden değerlendirmelerine neden olmaktadır.

İsrail-İran Gerilimi:

Müzakerelerden Çatışmaya Giden Süreç

21 MAYIS: ABD istihbaratı, İsrail'in İran nükleer tesislerine saldırı hazırlığında olduğunu açıkladı.

22 MAYIS: İran, nükleer tesislerine yönelik olası saldırılara karşı İsrail ve ABD'yi uyardı.

23 MAYIS: İran ve ABD, Roma'da nükleer müzakerelerin beşinci turunu tamamladı.

28 MAYIS: Donald Trump, İsrail'in İran'a karşı harekete geçmemesi için Binyamin Netanyahu'yu uyardığını söyledi.

30 MAYIS: Suudi Arabistan, İran'a Trump ile nükleer anlaşma yapması gerektiği; aksi takdirde İsrail saldırısı riskiyle karşılaşacağı uyarısında bulundu.

31 MAYIS: Umman, ABD'nin nükleer anlaşma teklifinin maddelerini İran'a ilettiler.

4 HAZİRAN: İran Dinî Lideri Ali Hamaney ABD'nin nükleer anlaşma teklifini reddetti ve uranyum zenginleştirmeye devam edeceklerini açıkladı.

9 HAZİRAN: Trump, Netanyahu'ya İran krizini bombalar yerine müzakerelerle çözmek istediğini söyledi.

10 HAZİRAN: İran'ın, ABD'ye karşı teklifini sunmaya hazırlandığı aktarıldı. Trump görüşmelerin yeniden başlayacağını ifade etti.

11 HAZİRAN: ABD, İran'la artan gerilim nedeniyle Ortadoğu'daki personelinin bir kısmını çekmeye karar verdi.

12 HAZİRAN: Umman Dışişleri Bakanı, ABD-İran nükleer müzakerelerinin altıncı turunun 15 Haziran'da Muskat'ta gerçekleştirileceğini söyledi.

12 HAZİRAN: İran, uranyum zenginleştirme hakkında kesinlikle vazgeçmeyeceğini açıkladı.

12 HAZİRAN: Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı, 2005'ten bu yana ilk kez İran'ın nükleer yayılmayı önleme yükümlülüklerine uymadığını açıkladı. Tahran ise bu kararı kınayan bir açıklama yayımladı.

13 HAZİRAN: Trump, İran ile diplomatik çözüm çağrısı yaptı ancak İsrail'in saldırı gerçekleştirebileceğini söyledi.

13 HAZİRAN: İsrail, 13 Haziran gecesi saat 03.00 sularında İran'ın nükleer tesislerine ve üst düzey askerî ve sivil yetkililerine yönelik kapsamlı hava saldırılarına başladı.

Özellikle İran'ın doğrudan karşılık verdiği son saldırıların ardından söz konusu gerilim artık aleni bir savaşa dönüşmüştür. **Karşımızda, sadece taktik hamlelerle sınırlı kalan bir gölge savaşı değil, iki devletin doğrudan karşı karşıya geldiği yeni bir cephe hattı oluşmaktadır. Bu savaş, bölgede varlığını uzun süredir savaş, çatışma ve istikrarsızlık üzerinden meşrulaştıran İsrail'in tek taraflı savaşıdır.** Bu savaş döngüsü ve bölgesel istikrarsızlık; Ortadoğu'daki diğer ülkelerin hemen hemen tamamının, yıllardır süregelen yıkım döngüsünden çıkmak ve istikrarlı, barışçıl ve ekonomik kalkınmayı önceleyen bir bölgesel düzenin inşasına odaklanmak istediği bir dönemde İsrail tarafından yeniden tetiklenmiştir. Dolayısıyla **bu savaş sadece iki ülkenin değil; bölgeyi yeniden tanımlamak isteyen tüm aktörlerin önünde hem bir sınav hem de bir kırılma anı olarak durmaktadır.**

İsrail'in İran'a yönelik saldırıları yalnızca ikili bir çatışma değil, aynı zamanda çok katmanlı bölgesel ve küresel bir meselenin tezahürü hâline gelmiştir. **İran'ın Suriye ve Lübnan gibi ülkelerde uzun yıllardır vekil güçler aracılığıyla kurduğu etkinin 8 Aralık 2024'teki Suriye Devrimi'nin ardından büyük ölçüde ortadan kalkması, savaşın coğrafi yayılım alanını daraltmış görünse de Irak ve Yemen gibi alanlarda gerilimin sürme potansiyeli mevcuttur.** Körfez ülkeleri ise istikrarsızlığın kendi sınırlarına sıçramasından endişe ederken İsrail'e tepkili ancak temkinli bir tutum izlemektedir. Öte yandan ABD'nin İsrail'e verdiği destek ile Rusya ve Çin'in şimdilik daha dengeleyici, temkinli ve

çatışmadan uzak duran yaklaşımları, küresel güçler arasında da ciddi bir güven kaybına ve istikrarsızlığın ortaya çıkmasına sebep olabilir. Türkiye ise artan tansiyonu düşürme, değişen saha dinamikleri, ulusal çıkarları çerçevesinde barışçıl çözüm yolları oluşturma yönünde diplomatik çaba göstermektedir. Tüm bu gelişmeler, İsrail-İran geriliminin gelecekte ne yönde evrileceği sorusunu daha da kritik bir hâle getirmekte; hem bölgesel güvenliğin hem de küresel düzenin seyrine dair önemli ipuçları sunmaktadır.

İsrail'in saldırılarının henüz ilk günü sona ererken kaleme alınan bu rapor, İsrail-İran savaşının iç ve dış boyutlarını çok katmanlı bir biçimde ele almakta ve saldırıların ilk gününü bu çok boyutlu bağlamda değerlendirmektedir. İsrail iç siyasetinde güvenlik söyleminin nasıl araçsallaştırıldığı, İran'ın başta rejim güvenliği olmak üzere nükleer altyapısının ve üst düzey yöneticilerinin tepkileri, Iraklı Şii aktörlerin ve Körfez ülkelerinin meseleye yaklaşımları detaylı biçimde analiz edilmiştir. Ayrıca Kuzey ve Doğu Afrika'ya yansımalar, ABD-İsrail ilişkilerinin seyrine dair senaryolar, Rusya ve Çin'in tutumları ve Türkiye'nin bölgesel pozisyonu da rapor kapsamında ele alınmaktadır.

Rapor, sadece güncel gelişmeleri belgelemekle kalmayıp İsrail-İran geriliminin bölge düzeni üzerindeki potansiyel etkilerini stratejik düzeyde irdelemektedir. Bu yönüyle karar alıcılar, politika yapıcılar, medya ve akademik çevreler için hem bir referans kaynağı hem de yol gösterici bir analiz sunmaktadır.

İSRAİL'İN İRAN'A YÖNELİK HEDEFLİ HAVA SALDIRILARI VE İRAN'IN CEVABI

İran'ın İsrail'e füze saldırıları sonucu Hayfa, Tamra ve Krayot yakınlarındaki birçok bina ve sokak "ağır hasar" gördü.

İsrail'in İran'a yönelik F-15, F-16 ve F-35 savaş uçakları kullanarak başlattığı kapsamlı hava saldırısında sadece askerî-nükleer komuta kademesindeki üst düzey karar alıcılar değil; aynı zamanda önemli askerî karargâhlar, kritik askerî tesisler ve nükleer tesisler vurulmuştur. Yine saldırının aşamalarından birinde İran'ın batı ve güney bölgelerindeki hava savunma sistemleri, balistik füze ve S/İHA üsleri de hedefler arasında yer almıştır. Nükleer tesislerden uranyum zenginleştirme faaliyetlerinin sürdürüldüğü İsfahan'daki Natanz Nükleer Tesisi de ağır bombardımana maruz kalmıştır.

13 Haziran günü 02.00-03.00 sıralarında başlayan 6-7 aşamalı hedefli hava saldırısı ve açık kaynak bulgularına göre Irak-İran sınırı (Tikrit/Selahaddin) üzerinden F-15, F-16 ve F-35 savaş uçaklarının kullanıldığı saldırıda, ilk aşamada İran'ın batı bölgesindeki hava savunma sistemleri ve radarları etkisizleştirilmiştir. Ardından başkent Tahran'daki askerî-nükleer komuta kademesinin yaşadığı muhitler (Mahallati, Ferahzadi, Kamraniye, Sadabad, Nobunyah, Şehrak-i Çamran), güdümlü alçak irtifada mühimmatlar (seyir füzeleri, hava-kara füzeleri, akıllı

mühimmatlar, radara görünmez teknolojiler, dört rotorlu İHA'lar ve FPV droneler) kullanılarak vurulmuştur. Yine beraberinde Kirmanşah, Tahran, Tebriz, Ahvaz, Huzistan, Loristan, İlam, Hemedan, Şiraz olmak üzere "Sadık Vaat" operasyonları sırasında da kullanılan askerî karargâhlar, hava savunma sistemleri, balistik füze ve kamikaze İHA üsleri hedefler arasında yer almıştır. **Saldırıları ilk aşamada İran'ın batı bölgesindeki hava savunma sistemlerinin imha edilmesini amaçlamış, ardından başkentin derinliklerine ve ülkenin güney kesimlerine doğru genişlemiştir.**

İRAN'IN REAKSİYONLARI VE İÇ DİNAMİKLER

Saldırının hemen ardından İran'ın ilk reaksiyonu, askerî söylem, kriz yönetimi, iç güvenlik ve kamusal iletişim alanlarında görülmüştür. Devrim Rehberi Ali Hamaney, saldırıya ilişkin yaptığı açıklamada İsrail'in bu eyleminin cezasız kalmayacağını, ağır bir bedel ödeyeceğini ifade etmiştir. Bununla beraber, İsrail'e yaklaşık 100 tane kamikaze İHA fırlatıldığı ve bunların ardından balistik füzelerle saldırılar yapılacağına

İsrail'in İran'a Yaptığı Saldırılarda Hayatını Kaybeden İranlı Yetkililer

Askerî Yetkililer

MUHAMMED BAKİRİ
Genelkurmay Başkanı

HÜSEYİN SELAMİ
Devrim Muhafızları
Ordusu Genel Komutanı

GULAMALİ REŞİD
Hatemü'l Enbiya
Karargâh Komutanı

EMİR ALİ HACİZADE
Devrim Muhafızları
Hava ve Uzay Kuvvetleri
Komutanı

ALİ ŞEMHANI
İran Dini Lideri
Hamaney'in Danışmanı

İSMAİL KAANİ
Devrim Muhafızları
Ordusu Kudüs Gücü
Komutanı

GULAMRIZA MEHRABİ
Genelkurmay İstihbarat
Dairesi Başkanı

MEHDİ RABBANİ
Genelkurmay
Operasyon Dairesi
Başkan Yardımcısı

Nükleer Çalışmalar Yürüten Bilim İnsanları

**MUHAMMED MEHDİ
TEHRANÇİ**
İslami Azad Üniversitesi
Rektörü ve Teorik
Fizikçi

FERİDUN ABBASI
Eski İran Atom Enerjisi
Kurumu Başkanı

**ABDÜLHAMİD
MENUÇEHR**
Şehit Beheştî
Üniversitesi Nükleer
Mühendislik Fakültesi
Dekani

AHMED RIZA ZÜLFİKARİ
Nükleer Mühendis

EMİR HÜSEYİN FIKHİ
Eski Nükleer Bilim ve
Teknoloji Araştırma
Enstitüsü Başkanı

HALİL MUTALLİBZADE
Nükleer Bilimci

SAİD BORCİ
Malzeme Mühendisliği
Uzmanı

MANSUR AŞGARİ
Fizikçi

ALİ BUKAY KATREMİ
Mekanik Uzmanı

Kaynak: IDF

dair gelişmeler gündeme gelmiştir. Ayrıca bunu destekleyen intikam temalı askerî propagandalar da başlatılmıştır. Ancak İran'ın askerî kapasitesinde ortaya çıkan yapısal hasar ve komuta kademesinde beliren ani kaos ve hazırlıksızlık nedeniyle ilk aşamada beklenen karşılığın verilmediği değerlendirilmiştir. Askerî komuta kademesindeki büyük boşluk karşısında hızla yeni atamalar yapılsa da yeni komuta yapısının sürece uyum sağlamasının zaman alacağı aşîkârdır.

Saldırı sonrası sürecin **ilk aşamasında, İran'da zayıat ve hasar tespit çalışmalarının öncelendiği görülmüştür. Patlamalar sonrası enkaz altında kalanların kurtarılmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır.** Bunun yanında, geriye kalan siyasi ve askerî komuta kademesinin emniyete alınması da bir başka öncelik alanı olarak değerlendirilebilir. İç güvenlik hususunda seferberlik ve olağanüstü hâl durumuna geçilmiştir. Bu noktada DMO'ya bağlı "Halk Savunma Gücü" (Besic) devreye girmektedir. Ancak hâlihazırda İsrail saldırıları aralıklarla devam ederken Besic'in bu şartlar altında nasıl bir rol oynadığı ve bu rolün ne derecede etkiye sahip olacağı zamanla netleşecek belirsizlik alanlarından biridir. **Yerel seviyede, valilikler olağanüstü hâl ve kriz protokollerini yürürlüğe koymuştur. İnternet ve sosyal medya erişiminin kısıtlandığına dair raporlar görülmüştür.** Diğer taraftan bölgedeki basın mensupları da bu kısıtı teyit etmiş, internete ve sosyal medyaya erişimde zorluklar yaşadıklarını bildirmişlerdir. Buna ek olarak bilgi sızmasını önlemek amacıyla halktan askerî ve hassas bölgelerin görüntülerini paylaşmamları istenmiştir. Kamusal alanlarda medya ve iletişim üzerinde yayın denetimi artırılmıştır. **İran halkının, olaylar karşısında şaşkınlık içinde olduğu; bir taraftan da kendi akut ihtiyaçlarını giderme arayışına girdiğine dair açık kaynak bulgularına rastlanmıştır.** Bu bulgulardan en önemlisi, araçların yakıt tesislerinde yoğunluk

oluşturması üzerinden görülmüştür. Benzer yoğunluklar, patlamalar sonrası sivil alanlarda meydana gelen ölümler ve yaralanmaların akabinde olmuştur. Bu doğrultuda, sivil kayıpların yaşandığı saldırılar sonrası hastanelerde yoğun güvenlik önlemleri alınmıştır.

İran içerisindeki devrimci şahin muhafazakâr kanat, bu saldırıların dolaylı sorumlusu olarak Batı ile sürdürülen müzakere sürecini hedef almıştır. ABD ile Umman'da yürütülen görüşmelerin, İsrail tarafından "stratejik oy-alama ve zaman kazanma" taktiği olarak kullanıldığı yönünde eleştiriler kamuoyunda artmıştır. Nitekim bu durum bazı Batılı kaynaklara dayandırılmış ve söz konusu argüman güçlendirilmeye çalışılmıştır. Öyle ki bu eleştiriler; müzakerelerin, İran'ın güvenlik reflekslerini kaybetmesine neden olduğu ve savunma hazırlıklarını zayıflattığı, bu denli büyük bir yenilgiye neden olduğu söylemleriyle gelişmiştir. Bu eleştiriler, mevcut reformist Cumhurbaşkanı Mesud Pezeşkiyan hükûmetine yöneltilmiştir.

Devrimci şahin muhafazakâr kanadın ABD ile müzakerelerin baştan beri tavizlerle birlikte İran'ı bu hâle getirdiğine yönelik eleştirileri sıklık kazanmıştır. Nitekim buna dair Batılı kaynakların İran ile Muskat'ta başlayan müzakerelerin İsrail'in bu saldırılarına zaman kazanma amacıyla kullanıldığı vurgusu da gündeme getirilmiştir. Ancak bu tartışmalar, yaşanan kaos ve belirsizlikten ötürü görece arka planda kalmaktadır. Bu kanat tarafından dile getirilen söz konusu bu hezimetin reformistlerin Batı ile iyi ilişki geliştirme politikaları sonucunda geliştiğine yönelik eleştiriler de artmaya başlamıştır.

İran 2023 yılının son günlerinden bu yana askerî kapasite ve bu kapasiteyi bölgesel çapta mobilize etme çerçevesinde son derece zayıf bir durumdadır. Bu kapsamda İran, ilk elde kendi kamuoyunu ve toplumunu yönetmek durumundayken içerisinde bulunduğu ikinci açmaz da bölgede desteklediği aktörlere tekrar "güçlü

İsrail Hava Saldırılarında Hedef Alınan İran Şehirleri

bir İran" mesajı verme sorunudur. **İran destekli aktörlerin, İran topraklarında, başkentinde ve birçok şehrinde hedef alınan bir İran'ı "direnişin merkezi" olarak görme eğilimleri zamanla silikleşebilir ve bu da İran'ın Ortadoğu'daki stratejisinin temel taşı olan Şii aktörlerle dayanışma politikasının temelini sıkıntıya sokabilir.** Bu açıdan değerlendirildiğinde Yemen'deki İran destekli aktör Husiler, İran'ı çok güçlü bir karşı saldırıya geçmesi yönünde salık

veren açıklamalar yapsa da İran'ın bu tip çok kapsamlı ve çok boyutlu bir karşı saldırısı, İsrail ve ABD'den gelecek siyasi/askeri tepkiler hesaba katıldığında beklendiği kadar rasyonel bir cevap olmayabilir. Nitekim bu, İran ve İsrail'in karşı karşıya geldiği Nisan 2023 ve Ekim 2024 tarihlerinde de görüldü. Husilere sadık isimler arasındaki belirli figürlerin; İran liderlerinin kendilerine çok güvendiklerini ve bu sebepten saldırıları engelleyemediklerini, bunun da ciddi

bir kırılma olduğu gibi ifadelerde bulunmaları, aslında İran'ın Ortadoğu'da desteklediği aktörler ağının ne kadar kırılma olduğu da ortaya koymaktadır.¹ Bu durum göz önünde bulundurulduğunda gelecek günlerde İran ve İsrail arasındaki saldırılar devam ettiği takdirde, Husilerin İsrail'e yönelik yine İHA ve balistik füzeler ile saldırılar gerçekleştirebileceği ifade edilebilir.

ASKERİ REAKSİYONLAR VE MİSİLLEMELER

İran Devrim Rehberi Hamaney, saldırılar sonrası ikinci mesajını yayımlamış; bu mesajında "Siyonist rejim bu suçtan yara almadan kurtulamayacak." şeklinde intikam söylemlerinde bulunmuştur. Bunun hemen ardından 13 Haziran 2025 Cuma günü akşam saat 21.03'te İsrail'e balistik füze salvoları ile misilleme saldırıları başlatılmıştır. Bu salvolar saat 21.29'da ikinci dalga olarak devam etmiş ve ardından akşam saat 21.42 itibarıyla üçüncü dalga ile sonuçlanmıştır. Son olarak 14 Haziran gece saat 01.00 sıralarında dördüncü dalga balistik füze saldırıları gerçekleştirilmiştir. Söz konusu dört dalga hâlinde başlatılan balistik füze saldırıları, "Sadık Vaat-3" operasyonu olarak adlandırılmıştır. Bu saldırılar görece İsrail'in hedef almadığı bölgeler üzerinden yapılmıştır. Açık kaynak bulguları, balistik

füzelerin Şiraz, Kereç, İsfahan, Kirmanşah ve Tahran'daki füze üslerinden fırlatıldığına işaret etmektedir.

Yapılan saldırılarda açık kaynak bulgularına göre yaklaşık 150 balistik füzenin fırlatıldığı, bunların toplamda en az 9 isabet gerçekleştirdiği değerlendirilmiştir. Saldırı sonucunda ikisi ağır en az 35 kişinin yaralandığı duyurulmuştur. Bu saldırıların hedefinde ise Tel Aviv şehir merkezi olmak üzere İsrail'in güvenlik ve askeri kurumlarının yer aldığı bölgeler (Kiryat, Ramat Gan) olduğu anlaşılmıştır. Balistik füzelere bazılarının İsrail Savunma Bakanlığı binasına oldukça yakın bir lokasyona isabet ettiği rapor edilmiştir. Öte yandan saldırılar dâhilinde görülen patlama, çarpışma ve isabet görüntüleri, balistik füzelerin "Sadık Vaat-2"de kullanılan katı yakıtlı balistik füzeler olduğuna işaret etmektedir. Bu tarafla Fettah ve Hayber Şeken orta menzilli balistik füzeleri; "Sadık Vaat" operasyonlarında kullanılan katı yakıtlı, isabet oranları ve tahribat gücü görece yüksek, İsrail hava savunma sistemlerini etkisiz bırakan balistik füze türlerini oluşturmaktadır. Zira bu füzeler savaş başlıkları itibarıyla yüksek hızlarda manevra yapabilme (MaRV) teknolojilerine sahiptir. Füzelerin atmosfere yeniden giriş sırasında yüksek

İran destekli aktörlerin, İran topraklarında, başkentinde ve birçok şehrinde hedef alınan bir İran'ı "direnişin merkezi" olarak görme eğilimleri zamanla silikleşebilir ve bu da İran'ın Ortadoğu'daki stratejisinin temel taşı olan Şii aktörlerle dayanışma politikasının temelini sıkıntıya sokabilir.

1 Mohammad al-Basha, Basha on X: "What are the Houthis saying? 1) Media commentator and influencer, Ali Dhafer @alidhafer2017 Prays for Iran's victory and urges a powerful response that would emotionally satisfy the "believers." He notes that the attack's timing on the eve of wilayah (Shi'a religious" / X, 13 Haziran 2025.

hızlarda manevra yapabilme kabiliyetleri hava savunma sistemlerini etkisiz bırakmaktadır.

Saldırı sonrasında Tel Aviv'deki bazı binalarda görülen büyük ölçekli hasarın bu füzelerin tahribat ölçekleriyle uyumlu olduğu değerlendirilmiştir. Diğer taraftan saldırıda sıvı yakıtlı imad balistik füzelerinin kullanıldığı da açık kaynaklara yansımıştır. Bu füzelerin de bilhassa "Sadık Vaat-1" operasyonunda görece daha fazla kullanıldığı görülmüştür. Öte yandan, "Sadık Vaat-3" operasyonu kapsamında balistik füzelerin İsrail'i vurduğu anlar meydanlarda sokaklara çıkan halka dev ekranlarda sunulmuş ve halkın moralinin yükseltilmesi amaçlanmıştır.

Sonuç olarak **İsrail'in hedefli hava saldırıları İran'ın askerî komuta kademesinin hazırlıksız olduğu bir süreçte gerçekleşmiştir.** Bu durum

yönetim ve toplum seviyesinde de etkilerini derinden göstermiştir. Saldırıların hâlihazırda devam etmesi arama, kurtarma, savunma ve önlem alma faaliyetlerinin öncelenmesine neden olmuştur. Ayrıca suikasta uğramayan karar alıcıların da güvene alınması bu süreçteki önemli önceliklerden biridir. Saldırıların sonucu oluşan kaos ve belirsizlik toplumun ilk aşamada kendi akut ihtiyaçlarına yöneldiği bir süreci geliştirmiştir. Bununla birlikte "Sadık Vaat-3" operasyonu ile toplumu konsolide edecek ve moral yükseltecek propaganda yöntemlerine de başvurulduğu görülmüştür. Ayrıca psikolojik harp yöntemleri de kullanılmış, İran'ın hava savunma kabiliyetlerinin yeniden aktif olduğuna ve İsrail'e karşı koyulabildiğine dair vurgular gerek yazılı gerek görsel medya yoluyla güçlendirilmeye çalışılmıştır.

ASLANIN YÜKSELİŞİ VE İSRAİL'DE GÜVENLİĞİN BEDELİ

İran'ın İsrail'e balistik füze saldırısı başlatmasının ardından İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu Güvenlik Kabinesini topladı.

İsrail'in, İran'ın nükleer programı ve askerî unsurlarının üst düzey isimlerine saldırmasıyla ortaya çıkan tablo İsrail'deki toplumsal sorunlar ve kronik güvenlik kaygılarıyla doğrudan ilişkilidir. Sami Shalom Chetrit, *"Intra-Jewish Conflict in Israel White Jews, black Jews"* adlı kitabında, "Şu herkesçe bilinmelidir ki İsrail-Filistin çatışması sona erdiği gün, İsrail'in toplumsal ve yurttaşlıkla ilgili sorunları ulusal gündemin merkezine bomba gibi düşecektir" der.² İsrail'deki toplumsal sorunların hem niteliği hem de niceliğine bakıldığında bu sorunların oldukça derin ve çok katmanlı olduğunu tespit etmek mümkündür. Ancak konvansiyonel ve asimetrik nitelikteki kronik güvenlik tehditleri, ülkedeki varoluşsal endişeleri tahrik etmek suretiyle bu sorunların üzerini örtmektedir. İsrail'de yargının durumundan dinin toplumsal hayattaki yerine kadar genişleyen seküler-dindar ayrışması gibi alanlarda birçok tartışma gizli ve durgun bir şekilde toplumun bilinçaltına işlenmiş ve bu toplumsal ayrışmalar güvenlik kaygıları tarafından çoğu zaman ögütülmüştür.³

İsrail açısından, 2017-2020 arasında, kazanç olarak görülen dönemdeki gelişmeler (Golan Tepeleri'nde İsrail egemenliğinin tanınması, ABD Büyükelçiliği'nin Tel Aviv'den Kudüs'e taşınması, Yüzyılın Planı, İbrahim Anlaşmaları), 2018-2023 arasında yaşanan hükümet krizi ve beş seçimin yaşandığı dönemle paralel olarak ilerlemiştir. Bu durum Chetrit'in dediği gibi güvenlik konusundaki kazanımlar sonrasında toplumsal sorunları su yüzüne çıkarmış, İsrail halkı bu sorunların etrafında derin bir kutuplaşma içine girmiştir.

Siyasi partiler arasında seküler-ortodoks tartışmaları odağındaki ittifak dengesi ve kendi kişiliği etrafında şekillenen bu kavgalı süreçte İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu, 2022 seçimlerinde aşırı sağcı listeyi yanına alarak 2023 yılında tekrar başbakan olmuştur. Ancak yeni hükümetin ocak ayında göreve başlamasıyla beraber yargı reformu çabaları tartışmaları toplumsal ayrışmanın merkezine oturmuştur. Reform ile Yüksek Yargının hükümet

2 Sami Shalom Chetrit, *Intra-Jewish Conflict in Israel: White Jews, Black Jews*, Routledge, 2010, s. xi.

3 Raphael CohenAlmagor, "Israel as an Ethnic Democracy: Palestinian Citizens and the Fight for Equal Rights," *Berkley Center Response*, 6 Ağustos 2021.

kararlarını dengeleyen pozisyonu zayıflatılmaya çalışılırken sol-liberal muhalefet 10 ay boyunca ülke tarihinin en istikrarlı ve katılım açısından en büyük protestolarına imza atmıştır. Tarihler 7 Ekim 2023'ü gösterdiğinde ise ülke tarihinin en büyük travmalarından biri yaşanmıştır. 1.200 kişinin hayatını kaybettiği ve 251 kişinin rehine olarak Gazze'ye götürüldüğü saldırı sonrasında İsrail, Filistin halkına Gazze'de insanlık tarihinin en büyük insani krizlerinden birini yaşatmıştır. Görevi kötüye kullanma ve yolsuzlukla ilgili üç ayrı davada yargılanan Netanyahu, 7 Ekim'de gösterilen zafiyetin sorumluluğunu güvenlik bürokrasisine yıkmaya çalışmış ve konunun bağımsız bir komisyon tarafından araştırılmasını önlemiştir. Buna ek olarak eski Genelkurmay Başkanı Herzi Halevi ile Herzi'nin hem görevi süresince hem de görevinden ayrıldıktan sonra ciddi şekilde polemige giren Netanyahu, "Katar-gate" skandalını soruşturan Shin Bet Başkanı Ronen Bar'ı da teamüllere aykırı olarak görevden almış ve deyim yerindeyse halkın önüne atmıştır.⁴ Bu tarz stratejik kurumlardaki bürokratlar yerine ise daha fazla otorite kurabileceği alternatif isimler getirmeye devam etmektedir.

"Gazze'de kesin zafer" görüntüsü sergilemeden olası yeni seçimleri göze alamayan Netanyahu adına sürecin kurbanı ise rehineler olmuştur. Gazze'deki savaşın önce Lübnan'a sıçraması ve sonrasında İran'la yaşanan doğrudan çatışma İsrail'deki yönetim krizini konvansiyonel bir çerçeveye oturtmuş, karşılıklı saldırılarla ortaya çıkan güvenlik endişeleri hükûmete yönelik tepkiselliğin kısmen dengelenebildiği bir dönem ortaya çıkarmıştır. Ancak bu süreçte yargı protestolarının dinamiği, rehine protestolarında da devam etmiştir. Savaş süresince bir başka odak noktası ise Ortodoksların askerlikten

muafiyeti olmuştur. Zira birçok ihtiyat, ikinci hat-ta üçüncü kez göreve çağırılmasına rağmen 50 binin üzerinde askerliğe elverişli Ortodoks'un bundan kaçınması hükûmeti de zorlayan bir husus olmuştur. Son olarak askerlik için yoklama yaptırmayan Ortodokslara yönelik yaptırım hazırlıkları üzerinde Birleşik Tevrat Yahudiliği ve Şas, koalisyonu bozma noktasına gelmiş, süreç güç bir şekilde önlenmiştir. Hükûmetin savaş ortamında dahi yargının pozisyonunu zayıflatmaya yönelik hamlelerinin devam ettiği müşahede edilmiştir.

AM KELAVİ HAREKÂTI VE İSRAİL İÇİ DENGELER

İsrail'de hâlihazırda süren savaşıyla yönelik halk tarafında iki ayrı tepkinin şekillendiği gözlemlenmektedir. Öncelikle Gazze'de süren savaşa dair kamuoyunda, kalan rehinelerin durumu ve gösterilen zaafa dair ciddi bir ayrışma söz konusudur. İsrail'de azımsanmayacak bir kesim, rehinelerin alınması adına hükûmete baskı yapmakta, yukarıda da anılan protestolara katılmaktadır. Ancak bu durumun, hükûmet adına ciddi bir açmaz olduğu ifade edilebilir. Keza savaşın durması; Hamas'ın Gazze'yi yönetmeye devam etmesi anlamına gelecek, bu durum hükûmetin seçime zorlanması ile neticelenecek ve bu şekilde seçime gidilecektir ki böyle bir konjonktür kuvvetle muhtemelen Netanyahu'nun siyasi kariyerinin bitmesi anlamına gelecektir.⁵ **Öte yandan savaşın diğer bütün cephelerinde İsrail kamuoyu ve siyasi partilerinde fikir birliğinden söz edilebilir. Hizbullah, Husiler ve bizzat İran'la yaşanan çatışmalarda kamuoyunda birlik gözlenmiştir.** Bu durumun istisnası ise 1 Ekim 2024'te gerçekleşen İran saldırıları sırasında birçok balistik füzenin İsrail içine düşmesi olmuştur.

4 Jeremy Sharon, "High Court: Netanyahu's Decision to Fire Shin Bet Chief Was Unlawful, He Had Conflict of Interest," *Times of Israel*, 21 Mayıs 2025.

5 "Opinion Polls in Israel Suggest That Most People Want to End the War and Bring the Hostages Home," *Reuters*, 19 Mart 2025; "Israeli Prime Minister Benjamin Netanyahu Faces Mounting Political Pressure as an Opposition Movement Seeks to Dissolve Parliament," *Reuters*, 4 Haziran 2025.

Bu süreçte İsrail içinde hükûmete yönelik ciddi eleştiriler söz konusu olmuşsa da İsrail ordusunun İran'ı tekrar vurması ile çatışma sönümlenmiş ve tartışmalar fazla uzamamıştır. Sonuç olarak Gazze'de devam eden savaş ve bunun neticesinde İsrail'in uluslararası toplum ve hukuk nezdindeki izolasyonu gibi birçok husus hükûmeti en çok zorlayan cephe olmaya devam etmektedir. Keza haziran ayı itibarıyla Trump-Netanyahu ayrışması şeklinde açık kaynaklara yansıyan gelişmeleri müteakip İsrail'e karşı artan uluslararası tepkiler ile İran, İspanya ve Norveç'in Filistin Devleti'ni tanınması, İsrail'de hükûmet açısından önemli sınamalar olmaya devam etmektedir.

Bütün bu süreçte iki ayrı cephe-deki gelişmeler, Netanyahu'nun kendisini "Bay Güvenlik" olarak konumlandığı imajını konsolide etmesini sağlamıştır. Bunlardan ilki Hizbullah'ı hedef alan "çağrı cihazı saldırıları", diğeri ise İran'a yönelik sofistike saldırılardır. Savaşın dinamizmini kaybettiği dönemlerde, ateşkes ve rehine takası süreçlerinde Netanyahu'nun, "maksimum baskı" yönteminin rehineleri geri getirmenin tek yolu olduğu yönündeki propagandasının⁶ görece toplumda karşılığı olmadığı ifade edilebilir.⁷ Genel olarak 7 Ekim'den

beri Netanyahu'nun kamuoyu desteği, olaylar ve gelişmelere paralel olarak sürekli dalgalanma göstermektedir. Dolayısıyla varoluşsal düşman olarak İran ve onun bölgedeki vekâlet savaşının prototipi olan Hizbullah'a yönelik saldırılar Netanyahu'nun darbe yiyen imajının toparlanması bağlamında kritik görev üstlenmiştir.

İÇ SİYASETE OLASI ETKİLERİ

İsrail'in saldırı dizaynı, Arteş ve DMO'nun en yüksek rütbeli isimlerini hedef alması sebebiyle yalnızca İran'ın nükleer kapasitesine darbe vurmamış, aynı zamanda rejimi de içeride oldukça zorlamıştır. Bu kapsamda, İran'ın cevap vermesi kaçınılmaz hâle gelmiştir. Dahası bu cevabın 1 Ekim 2024'te gerçekleşen "Gerçek Vaat 2 Harekâtı"nın da şiddet ve süre bakımından ötesine geçmesini gerektirmiştir. İran'ın, 13 Haziran akşam saatlerinde başlayan karşı saldırıları da tam olarak bu çerçevede gerçekleşmiştir. Savunma Bakanlığı binası da dâhil olmak üzere Tel Aviv'de birçok yer vurulmuş, can kayıpları ve çok sayıda yaralı olduğu rapor edilmiştir. 14 Haziran sabah saatleri itibarıyla da İsrail yoğun balistik füze saldırılarıyla vurulmaya devam edilmiştir. İsrail halkı, 7 Ekim 2023'ten sonra

Hâlihazırda "Am Kelavi"nin Netanyahu'nun popülaritesi açısından ciddi bir kazanım olduğu açıktır ve gelecek süreçte bunun nimetlerinden fazlasıyla istifade edecektir. Ancak İran'ın saldırılarıyla sürecin bu şekilde devam etmesi ve İsrail'de tahribatın ve zaiyatın artması Netanyahu üzerindeki baskının artmasına sebep olacaktır.

6 Benjamin Netanyahu, "We wouldn't have succeeded up until now to release more than 100 hostages without military pressure. And we won't succeed at releasing all the hostages without military pressure," *Reuters*, 25 Aralık 2023.

7 "Sixty-nine percent of Israelis support ending the war in exchange for a deal that releases all remaining hostages in Gaza," *The Times of Israel*, 28 Mart 2025.

Gazze, Lübnan ve Husilerden kaynaklanan füze ve drone saldırıları ile yüzleşmişse de bunların neden olduğu tahribat sınırlı kalmıştır. Ancak İran'a saldırı sonrasında Tahran'ın verdiği karşılık, İsrail içinde çok ciddi tahribata yol açmıştır.

Hâlihazırda "Am Kelavi"nin Netanyahu'nun popülaritesi açısından ciddi bir kazanım olduğu açıktır ve gelecek süreçte bunun nimetlerinden fazlasıyla istifade edecektir. Ancak İran'ın saldırılarıyla sürecin bu şekilde devam etmesi ve İsrail'de tahribatın ve zaiyatın artması Netanyahu üzerindeki baskının artmasına sebep olacaktır. İsrail, birden fazla cephede yaklaşık

iki yıldır çatışmaktadır ve halkın direncinin de sınırları olduğu unutulmamalıdır. Bu kapsamda Netanyahu'nun sorumluluk yıkacağı herhangi bürokratin da kalmadığı ifade edilebilir.

Normal takviminde seçim yapılamayan ve âdetta erken seçim ülkesi olan İsrail'de,⁸ hükümet üçüncü yılına girerken Netanyahu, seçimlere başbakan olarak girecek ve bunun bütün imkânlarını sonuna kadar kullanacaktır. **Gelinen noktada, İran'la girilen bu çatışma denkleminin nasıl sonuçlanacağını, Netanyahu'nun siyasi kariyerinin nasıl devam edeceği açısından belirleyici olacağı değerlendirilmektedir.**

8 "Israel has held most frequent elections among democracies since 1996 – report," *Times of Israel*, 22 Mart 2021.

IRAKLI AKTÖRLER VE ŞİİLER BAĞLAMINDA İSRAİL'İN İRAN'A SALDIRISI

İran füzesinin enkazı Irak'ın Necef kentine düştü

İsrail'in İran'a yönelik saldırısı, Iraklı Şiiler arasında geniş kapsamlı tepkilere neden olmuştur. Tepkilerde hem bir birlik hem de temkinli bir çeşitlilik gözlemlenmiştir. Şiilerin tepkiselliğinde Şiiler tarafından Hz. Ali'nin halifeliğinin ilanı olarak görülen ve bayram olarak kutlanan Gadir-i Hum gününün 14-15 Haziran 2025'te kutlanacak olması da etkili olmuştur. Zira Şiiler açısından önemli dinî merasimler, Şiiler arasındaki birliktelik duygusuna katkı sunmaktadır. Bu bağlamda **Şii toplumu genel anlamda bu saldırıyı bir dış müdahale ve siyonist saldırı-ganlık örneği olarak değerlendirmiştir. İran ile olan mezhepsel, tarihsel ve siyasal bağlar nedeniyle saldırı yalnızca bir ülkeye değil aynı zamanda bir kimliğe ve direniş cephesine yönelik bir tehdit olarak algılanmıştır.** Iraklı Şiilerden yapılan açıklamaların çoğu, saldırının yalnızca İran'a değil bölgedeki dengeye ve direniş eksenine yönelik kapsamlı bir saldırı olduğuna işaret etmiş ve açıklamalarda İran halkına destek ve dayanışma vurgusu öne çıkmıştır.

Şiiler arasında ortaya çıkan birliktelik duygusuna rağmen verilen tepkiler arasında be-

lirgin bir üslup ve öncelik farkları da dikkat çekmektedir. Asaib Ehli'l-Hak, Ketaib Hizbullah, Nuceba Hareketi, Ketaib Seyid el-Şuheda⁹ ve Dava Partisi gibi İran'a yakınlığı ile bilinen Iraklı Şii aktörler olayı açık bir şekilde dinî ve ideolojik bir mücadele olarak çerçev-elendirmiştir. Bu aktörler, 12. İmam olarak kabul ettikleri İmam Mehdi'ye ithafen "Çağın Efendisî" gibi referanslarla saldırıyı küresel bir hesaplaşmanın parçası olarak yorumlamıştır. Ulusal Hikmet Akımı gibi diğer Şii gruplar ise daha siyasi ve diplomatik bir dil tercih etmiştir. Bu gruplar; uluslararası hukukun çiğnendiğini, saldırının bölgesel istikrarsızlığı derinleştireceğini ve Irak'ın bu çatışmanın dışında tutulması gerektiğini vurgulamıştır. Mukteda Sadr tarafından yapılan açıklamalarda ise gerilimi artıran intikam çağrıları gibi sert söylemlere karşı bir denge uyarısı yapılmıştır. Halkın ve hükûmetin fevrlilikten uzak durması, Irak topraklarının savaş alanına dönüşmemesi gerektiği dile getirilmiştir. Şiilerin genel pozisyonu, İran'a yönelik genel bir sempati ve dayanışma olarak özetlenebilir. Ancak bu dayanışmanın ifade ediliş biçimlerinin farklılaştığı açıkça görülmektedir.

9 "Iran-backed Iraqi factions signal escalation and unity following Israeli strikes on Iran", *Shafaq News*, 14 Haziran 2025.

İran'ın maruz
kaldığı
saldırıların
Irak'taki
kimlikler arası
güç dengesi
mücadelesine
de yansıması
muhtemeldir.

Şiiilerin tepkiselliğine karşılık Irak'taki Sünni siyasi grupların kamuoyuna açık bir tepki veremeyerek resmî açıklamada bulunmamaları dikkat çekicidir. Irak Parlamentosunda temsil edilen Takaddum Partisi ve Azm Hareketi gibi önde gelen Sünni aktörlerin saldırılara ilişkin resmî bir açıklama yapmamış olması, ülkedeki siyasi gruplar arasındaki yaklaşım farklılıklarını ve bölünmüşlüğü göstermesi açısından önem arz etmektedir.

2003 sonrası dönemde İran'a yakın Şii siyasi yapıların Irak siyasetinde güç kazandığı bir ortamda, bu yapılarla en istikrarlı muhalefet ilişkisini geliştiren aktörlerin başında Sünni grupların geldiği değerlendirilebilir. Bu bağlamda **İran'ın maruz kaldığı saldırıların Irak'taki kimlikler arası güç dengesi mücadelesine de yansıması muhtemeldir.** Sünni grupların bu süreçte doğrudan taraf olmak yerine "bölgesel tansiyonun düşürülmesi" çağrısı gibi daha temkinli ve dengeli bir söylemi tercih etmeleri, mevcut stratejik pozisyonlarını muhafaza etme çabası olarak yorumlanabilir.

Yeni durum içinde Irak'ta 11 Kasım 2025'te gerçekleştirilmesi beklenen parlamento seçimlerinin de Sünni siyasi gruplar için bir fırsat olarak değerlendirilebileceği söylenebilir. Bu bağlamda İran'a yakın Şii siyasi grupların olası güç kayıplarından faydalanmak isteyen Sünni grupların seçimlere dönük başarı arayışı artabilir. Bu arayışın bilhassa seçim sonrası

hükûmeti kurma sürecinde yeni hükûmet içerisinde daha avantajlı bir konum elde etme açısından görünür hâle gelmesi muhtemel olacaktır.

İran'a yakın Şii siyasi partilerin, Sünni grupların bu sessizliğine nasıl bir tepki vereceği ise önemli bir belirsizlik alanı olarak öne çıkmaktadır. **Özellikle bazı Şii grupların Irak'taki milis yapıları aracılığıyla sahada etkili olduğu düşünüldüğünde bu yapıların olası bir agresifleşme eğilimi ülkede Şii-Sünni gerilimini tetikleyebilecek bir risk unsuru olarak değerlendirilmelidir.** Bu nedenle mevcut Irak hükûmetinin seçim sürecine giderken mezhepsel kutuplaşmaları derinleştirecek krizleri önleme kapasitesini gösterebilmesi kritik bir öneme sahiptir. Irak Türkmenleri de Sünni gruplar gibi İsrail'in İran'a yönelik son saldırısına genel itibarıyla ihtiyatlı ve temkinli yaklaşmıştır. Bölgedeki istikrarsızlığın Irak'a sıçramasından endişe duyan Türkmenler açısından bölgesel güvenliğin korunmasının öncelik olarak görüldüğü söylenebilir. Bu bağlamda Türkmenler, Sünnilerden ayrılarak İsrail'i kınamıştır. Türkmenlerin başat siyasi aktörü Irak Türkmen Cephesi, 13 Haziran 2025 tarihinde yayımladığı bildiride İsrail'i kınayarak "Böylesi saldırıların yalnızca bölgesel gerilimleri körüklediğini, bölge güvenliğini ve barışını tehdit ettiğini, ayrıca daha fazla tırmanma ve şiddet için kapı araladığını vurguluyoruz. Ne yazık ki tüm bu saldırıların

bedelini her zaman masumlar ödemektedir." ifadelerini kullanmıştır.¹⁰

Iraklı Kürt gruplar açısından ise saldırıya dair verilen tepkiler genel olarak temkinli ve çekimser bir çizgide seyretmiştir. Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) Başkanlığı, resmi düzeyde İsrail'in İran'a yönelik saldırısını kınamış ve bunun bölgesel güvenlik açısından ciddi bir tehdit oluşturduğunu belirtmiştir.¹¹

Ancak bu açıklama saldırılardan yaklaşık 13 saat sonra yapılmış; bu da IKBY'nin gelişmelere karşı ölçülü ve gecikmeli bir tepki verme eğiliminde olduğunu göstermiştir. Öte yandan ABD'nin Erbil'i de kapsayan diplomatik tedbirleri, bölgenin güvenlik riskleri açısından tamamen izole olmadığını ortaya koymaktadır.

SALDIRI, ŞİİLER ARASINDAKİ Dengeyi Nasıl Etkiler?

Iraklı Şii aktörlerin İsrail'i kınamalarına rağmen tepkilerindeki farklılık; İran ile olan ideolojik yakınlık düzeyi, Irak'ın egemenliğine duyulan hassasiyet, iç politik dengelere göre pozisyon alma ve toplumsal tabanların beklentileri gibi bir dizi etkenden kaynaklanmaktadır. **İran ile organik bağları güçlü olan Asaib Ehli'l-Hak gibi gruplar saldırıyı doğrudan kendilerine yönelmiş bir tehdit olarak görerek sert ve tehditkâr bir söylem benimsemiştir. Diğer yandan Nefes merkezli dinî mercilik çevresi ve Irak'ın en büyük Şii dinî mercisi Ayetullah Ali el-Sistani'nin ofisi daha temkinli ve hukuki çerçevede kalarak uluslararası toplumu sorumluluğa çağıran bir dil kullanmıştır.**¹² Bu farklılaşmada en belirleyici unsurlardan biri, kimi yapıların İran Devrim Rehberliği çizgisine bağlılığı sürdürmesi, kimilerinin ise Şiiliği ulusal kimlik üzerinden tanımlaması olmuştur.

Diğer yandan egemenlik vurgusunu öne çıkaran Iraklılık kimliğini ön plana alan çevreler, Irak'ın başka ülkelerin çatışmalarında taraf olmasının yeniden bir vekâlet sahasına dönüşme riskini barındırdığına dikkat çekmektedir. İç politik denge açısından bakıldığında ise İran'a yakın aktörler sert tepki vererek İran ile ilişkilerini tahkim etmeyi hedeflerken bazıları daha ölçülü açıklamalarla kamuoyundaki İran karşıtı duyarlılıkları da gözetmiştir. Toplumsal taban düzeyinde ise özellikle 2019 sonrasının genç ve sivil gösterici kuşağı, İran müdahalesine karşı daha mesafeli bir tutum sergilediği için gençlere hitap eden aktörler söylemlerini bu hassasiyetlere göre biçimlendirmiştir. Bu etkenler bir araya geldiğinde Iraklı Şiiliğin çok sesli ve çok merkezli yapısı içerisinde bir kez daha yeni bir ayrışma ortaya çıkmaktadır.

Ayrışan Şiiler arasında temkinli duruşun temsiliyi oluşturan Irak merkezî hükûmeti, Ayetullah Sistani'nin ofisi, Mukteda Sadr¹³ ve Ulusal Hikmet Akımı'nın benimsediği tutumlar her ne kadar farklı üsluplarla dile getirilmiş olsa da ortak bir anlayışı yansıtmaktadır. Söz konusu ortak anlayışta Irak'ın egemenliğinin korunması ve ülkenin bölgesel çatışmaların dışında tutulması gerekliliği ana temayı oluşturmuştur. Bu yaklaşım saldırının kınanmasıyla birlikte Irak topraklarının yeni bir cepheye dönüşmemesi yönünde güçlü bir uyarı içermektedir. Söz konusu aktörler, Irak'ın uzun süredir dış güçlerin ve vekâlet savaşlarının etkisiyle istikrarsızlaşmasından rahatsızlık duymaktadır. Bu nedenle İsrail-İran ekseninde kontrolsüz bir çatışma ortamının Irak toplumunun taşıyabileceği bir yük olmadığını savunmaktadır. Bu pozisyon aynı zamanda İran etkisinin sınırsız ve sorgusuz biçimde Irak siyasetine nüfuz etmesinden kaynaklanabilir.

10 "Birleşik Irak Türkmenleri Cephesi Listesinden bildiri", *Türkmeneli TV*, 13 Haziran 2025.

11 "Iraqi Kurdish Regional Government condemns Israeli attack on Iran", *AA*, 13 Haziran 2025.

12 "Ayatollah Ali Al-Sistani's Office condemns Israeli strikes on Iran as 'a crime'", *964Media*, 13 Haziran 2025.

13 Muqtada Al-Sadr warns against Iraqi involvement in Iran-Israel conflict", *964Media*, 13 Haziran 2025.

Irak'taki özellikle genç nüfusun artık mezhep merkezli çatışmalardan ziyade refah, güvenlik ve egemenliğe dayalı bir gelecek beklentisi içinde olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda Irak'ı ön plana alan aktörlerin benimsediği ortak tutum, İran ile dayanışmayı tamamen reddetmeksizin Irak'ı bölgesel çatışmaların bir uzantısı hâline getirme eğilimlerine karşı mesafeli bir yaklaşım geliştirmektedir. Bu yaklaşım, Irak Şiiliğinin yalnızca teolojik değil aynı zamanda siyasi ve toplumsal düzeyde de özerkleşme yönünde bir eğilim sergilediğini ortaya koymaktadır.

İsrail'in İran'a yönelik saldırısı sonrasında temkinli ve egemenlik merkezli çizginin karşısında İran'a ideolojik, örgütsel ve stratejik olarak daha yakın duran Şii aktörler ise tepkilerini çok daha sert ve İran'la mutlak dayanışma temelinde ortaya koymuşlardır. Bu grupların söylemleri yalnızca saldırının kınanmasıyla sınırlı kalmamış; İsrail'i "çağın mutlak düşmanı" olarak tanımlayan, direniş cephesinin genişletilmesi çağrısı yapan ve savaşın bölgesel ölçekte yayılmasını meşru gören bir çizgide şekillenmiştir.

Haşdi Şaabi gruplarının da içinde yer aldığı bu aktörler için İran sadece bir komşu değil, aynı zamanda Şii kimliğin ve "direniş hattının" merkezini oluşturmaktadır. Bu nedenle İran'a yönelik her saldırı kendi varlıklarına da yöneltilmiş bir tehdit olarak algılanmakta ve buna karşılık Irak'ın da bu mücadelede aktif bir taraf olması gerektiği savunulmaktadır. Ancak bu tutum, Irak'ın egemenliğini ve iç barışını önceleyen çevreler ile ciddi bir çelişkiye neden olmaktadır. Bu bağlamda Irak'ta İran'a yakın Şii aktörlerin tutumu hem dış politika eksenli bir angajmanı hem de iç politikada hegemonya mücadelesini yansıtmaktadır. Bu aktörler için İran'a koşulsuz destek sadece ideolojik bağlılığı değil, aynı zamanda Irak içindeki güç mimarisini koruma ve tahkim etmenin de bir aracı olarak görülebilir.

SUDANİ'NİN DENGESİYASETİ BAŞARILI OLUR MU?

Irak Başbakanı Muhammed Şiya Sudani'nin denge politikasının başarısı Irak'taki siyasi denge ve Şii iç dinamikleri çerçevesinde şekillenmektedir. Sudani, denge politikası ile özellikle İran ve ABD gibi iki ana dış aktör arasında manevra yapmayı, diğer yandan Irak içerisindeki Şii gruplar arasındaki farklı eğilimleri dengeleyerek siyasal istikrarı korumayı hedeflemektedir. Ancak İsrail'in İran'a yönelik saldırısı gibi sert uluslararası krizler, bu denge stratejisini zorlayıcı bir sınavla karşı karşıya bırakmaktadır. Sudani'nin çizgisi, Irak'ı bölgesel çatışmalardan uzak tutma yönünde olmasına rağmen İran'a yakın milis grupların doğrudan angajman çağrıları ve kamuoyunda yükselen kutuplaşma bu çabanın sınırlarını göstermektedir.

Sudani daha önce Suriye meselesinde kısmen başarılı bir denge kurmuş olsa da İran-İsrail çatışması daha yüksek sembolik ve stratejik anlamlar taşıdığı için bu krizde aynı başarıyı göstermesi güç görünmektedir. İran'a yakın Şii gruplar, Sudani üzerinde baskı kurarak Irak'ın direniş cephesine daha açık destek vermesini isteyebilir. Buna karşılık "Iraklılık" çizgisindeki gruplar, Irak'ın tarafsızlığını korumasını talep edebilir. Bu durumda Sudani'nin denge politikasının başarısını belirleyecek temel faktör Şii tabandaki ayrışmayı yönetebilmesi olacaktır.

Sudani'nin dengeyi başarılı bir şekilde kurmasının, söylem düzeyinde İran ile dayanışma gösterirken eylem düzeyinde çatışmalardan uzak durmayı başarmasına bağlı olduğu söylenbilir. Bu çift boyutlu siyaset ile duygusal tepkileri yönetirken aynı zamanda eylemsel tarafsızlığı korumak Irak'taki kırılma gücü dengeleri açısından kritik olacaktır. Ancak milis grupların kontrolsüz çıkışları, hükûmetin denge stratejisini sinayabilir. Bu nedenle Sudani'nin başarısı yalnızca kendi siyasi yetkinliğine değil, aynı zamanda Şii aktörler arası uzlaşığı ne ölçüde sağlayabildiğine bağlı olacaktır.

IRAK'TAKİ Şİİ İÇ DENGESİ NASIL ETKİLENİR?

İsrail'in İran saldırıları, Irak'taki Şii siyasal ve toplumsal yapının uzun süredir içsel olarak taşıdığı çelişkileri daha görünür hâle getirmiştir. Özellikle yaklaşan parlamento seçimleri düşünüldüğünde bu tür krizler yalnızca dış politik düzeyde değil aynı zamanda Irak Şiiliği içindeki temsil ve hegemonya mücadelesinin seyrini de doğrudan etkilemektedir. İran'a yakın aktörler, saldırıyı bir tür mobilizasyon vesilesi olarak kullanabilir. Dolayısıyla saldırı, direniş hattının büyütülmesi söylemleriyle seçim atmosferinde siyasal üstünlük kurulması için kullanılabilir. Bu tutum, yalnızca dış düşmana karşı tepkisel bir pozisyon değil aynı zamanda iç siyasette "Iraklılık" çizgisinde duran rakip Şii aktörleri marjinalleştirme stratejisinin bir parçası hâline gelebilir. Buna karşılık "çatışmanın dışında kalan bir Irak" ideali etrafında konumlanan aktörler ise ülkenin dış müdahalelere kapalı kalmasını, halkın refah ve güvenlik taleplerine öncelik verilmesini savunarak farklı bir siyasal beklenti ortaya koymaktadır. Bu iki yaklaşımın karşı karşıya gelmesi, yalnızca seçimlerin sonucunu değil, seçim sonrası siyasal mimarinin nasıl kurulacağını da belirleyecek bir kırılmaya işaret etmektedir.

Bu siyasi kutuplaşma yalnızca söylem düzeyinde yaşanmayacaktır. Haşdi Şaabi bünyesinde uzun süredir devam eden yapısal rekabet, İran'a yönelik saldırılarla birlikte yeniden alevlenebilir. İran'a yakınlığı ile bilinen milis gruplar, direniş söyleminin yükseldiği bir atmosferde meşruiyetlerini ve saha üzerindeki etkinliklerini daha da artırmayı hedefleyebilir. Ancak bu durum özellikle Necef merkezli dinî makamlara bağlı gruplar açısından yeni bir tehdit algısı oluşturabilir. Bu

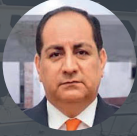
gruplar, Haşdi Şaabi'nin sivil otoriteye tabi kılınmasını, kurumsallaştırılmasını ve Irak devletiyle uyumlu bir güvenlik mimarisi içinde yeniden tanımlanmasını istemektedir. İsrail saldırısının ardından oluşan tepkisel atmosfer; Haşdi Şaabi'nin entegrasyonu taleplerini geri plana itebilir, milisleşmenin yeniden meşrulaşması ve İran'a yakın grupların alan hâkimiyetini tahkim etmesi ihtimalini doğurabilir. Bu durum yalnızca güvenlik yapıları arasında değil, dinî meşruiyet düzeyinde de yeni bir rekabet zemini yaratabilir. Özellikle İran'ın Necef havzası üzerindeki etkisini artırma yönündeki uzun vadeli stratejik hedefleri, Ayetullah Sistani çevresi ile İran'a yakın dinî yapıların arasında daha derin bir itibar ve temsil mücadelesi doğurabilir.

Şii toplumun bu süreçten nasıl etkileneceği, yalnızca siyasi elitlerin tavırlarına değil, aynı zamanda toplumsal tabanlardaki eğilimlere de bağlıdır. 2019 gösterileriyle görünür hâle gelen genç ve sivil kesimler, İran müdahalesine mesafeli, milliyetçi ve seküler bir çizgiye daha yakın durmaktadır. Bu kuşağın talepleri, İran ile dengeli bir ilişkinin ötesinde yolsuzluk, hizmet eksikliği, işsizlik ve kötü yönetim gibi yapısal sorunlara karşı çözüm talep eden bir siyasal bilinç içermektedir. Bu bağlamda, İran'a angaje olmuş Şii yapıların söylemleri ile genç kuşağın beklentileri arasındaki mesafe giderek büyümektedir. Bu durum seçim sürecinde Şii tabanlı bir çözülmenin habercisi olabilir. Eğer Şii siyasi grupları ile bu grupların sahadaki temsilcisi konumunda olan milis gruplar bu toplumsal gerilimi yönetemez ve geleneksel ideolojik sadakatler üzerinden siyaset üretmeye devam ederse Irak Şiiliği içinde yalnızca parti bazlı bir rekabet değil kuşak temelli bir kopuş da yaşanabilir.

İsrail'in İran'a Saldırılarına Irak'tan Tepkiler

IRAK'IN EN BÜYÜK Şİİ DİNİ MERCİSİ AYETULLAH ALİ EL-SİSTANİ: Bu suç eylemini şiddetle kınıyor ve uluslararası toplumu bu tür saldırıların tekrarlanmasını önlemek üzere bu saldırgan varlığa ve onun koruyucularına baskı yapmaya çağırıyoruz.

IRAK HÜKÜMET SÖZCÜSÜ BASİM EL-AVADİ: Irak Cumhuriyeti hükümeti, siyonist rejimin İran İslam Cumhuriyeti topraklarına yönelik başlattığı askerî saldırıyı en güçlü biçimde kınıyor. Irak hükümeti; kınama açıklamalarının artık yeterli olmadığını, uluslararası tutumun caydırıcı ve pratik adımlara dönüştürülmesi gerektiğini vurguluyor.

Şİİ ULUSAL HAREKETİ LİDERİ MUKTEDA SADR: Siyonist varlık, doğrudan ABD desteğiyle terörizmini yaymada çok ileri gitti... Hatasızlar diyarının ve Irak'taki kutsal mekânların bu savaştan uzak tutulması gerekiyor. Irak ve halkı yeni savaşlara ihtiyaç duymuyor.

BEDİR ÖRGÜTÜ GENEL SEKRETERİ HADİ EL-AMİRİ: Siyonist güçlerin, bölgedeki halklara yönelik hain saldırılarını ve son olarak İran İslam Cumhuriyeti'ni hedef alan saldırılarını en yüksek sorumluluk ve bilinç düzeyiyle takip etmekteyiz. İran İslam Cumhuriyeti'ne ve Devrim Lideri'ne en içten taziyelerimizi sunuyor, liderlik ve mücadele yolunda tam dayanışma içinde olduğumuzu ifade ediyoruz.

IRAK KÜRT BÖLGESEL YÖNETİMİ BAŞKANLIĞI: İsrail'in İran İslam Cumhuriyeti'ne yönelik saldırısını ve çatışmaları çözmek için askerî güç kullanmasını kınıyoruz. Bu hassas zamanda, uluslararası toplumun hızla yanıt verme ve kaos ile düzensizliğin daha da tırmanmasını önleme sorumluluğu vardır.

IRAK PARLAMENTO BAŞKANI MAHMUD EL-MEŞHEDANİ: Birleşmiş Milletler ve Güvenlik Konseyi'ni saldırıları "derhâl kınamaya" çağırıyoruz. Masum sivillerin hayatlarını kaybetmelerine yol açacak daha fazla şiddetten kaçınılması gerekiyor.

KÖRFEZ ÜLKELERİNİN İSRAİL'İN İRAN'A SALDIRILARINA BAKIŞI

Suudi Arabistan Savunma Bakanı, İran lideri Hamaney'e Kral Selman'ın mektubunu sundu

İsrail'in 13 Haziran 2025 tarihinde İran'daki çeşitli hedeflere yönelik gerçekleştirdiği saldırı hem coğrafi hem de siyasi/askeri açıdan İsrail ile İran'ın ortasında yer alan Körfez ülkeleri açısından kritik bir askeri gelişmedir. Körfez ülkeleri, Ekim 2023 tarihinden bu yana İsrail'in askeri gücünü kullanma konusunda artan istekliliğinin sonuçlarını doğrudan yönetmek durumunda kaldılar. İsrail ve İran arasındaki askeri çatışma ihtimalini ortadan kaldırmayı hedefleyen diplomatik gelişmeler Körfez ülkeleri tarafından desteklendi. Bu çerçevede ABD ve İran arasında Umman'da sürdürülen nükleer müzakerelerin altıncı turunun 15 Haziran günü Umman'ın başkenti Muskat'ta gerçekleştirilmesi planlanmaktaydı. ABD'den Steve Witkoff hâlen görüşmelerin yapılabileceğini vurgulayıp bir kez daha diyalog şansını denemiş olsa da İran devlet televizyonundan duyurulan açıklamaya göre İran, nükleer müzakerelere katılmama kararı aldı.¹⁴

Körfez ülkeleri, İsrail'in İran'a yönelik olarak gerçekleştirdiği saldırılara ilişkin birbirine benzer açıklamalarda bulundular. Suudi Arabistan başta olmak üzere Körfez ülkelerinin hepsi, İsrail'in hamlelerini, diplomasiye şans verilmemesini ve uluslararası hukukun açık bir şekilde ihlalini kınayan açıklamalarda bulundular.¹⁵ Aynı zamanda Körfez ülkelerinin gerçekleştirdiği açıklamaların bir diğer ortak noktası da BMGK gibi uluslararası aktörlere yapılan çağrılardı.¹⁶ Körfez İşbirliği Konseyi de İsrail'i kınayan ve uluslararası örgütleri göreve çağıran bir açıklama gerçekleştirdi.

Bu çerçevede, Körfez ülkelerinin konuya dair açıklamalarının son dönemde İsrail'in Gazze, Beyrut, Bağdat, Şam gibi Ortadoğu başkentlerindeki istikrar bozucu ve askeri dengeyi tamamıyla kendi lehine çevirmeye çalışan hamlelerine yönelik açıklamalara benzediği ifade edilmelidir.

14 Elizabeth Crisp, "Iran pulls out of nuclear talks with the US", *The Hill*, 13 Haziran 2025

15 Saudi Arabia Foreign Ministry, Foreign Ministry on X: "#Statement | The Kingdom of Saudi Arabia expresses its strong condemnation and denunciation of the blatant Israeli aggressions against the brotherly Islamic Republic of Iran, which undermine its sovereignty and security and constitute a clear violation of international laws and <https://t.co/OYuWXwiE5y>" / X, 13 Haziran 2025

16 "GCC Sec. Gen Condemns Israeli Occupation Aggression On Iran", *MENAFN*, 13 Haziran 2025

Ekim 2023 tarihinden bu yana Körfez ülkeleri, Ortadoğu'da artan askeri istikrarsızlıklara ve askeri güç kullanımının artmasına yönelik olarak benzer stratejiler izlediler. Özellikle İsrail'in Gazze, Sanaa, Beyrut, Bağdat, Şam gibi Ortadoğu şehirlerindeki yıkıcı stratejileri, İsrail ile olan diplomatik normalleşme anlaşmalarına ciddi oranda ket vurmuş ve Trump'ın yeniden göreve gelmesi bile İsrail ile yeni bir normalleşmeyi başlatamamıştı.¹⁷ Bütün bu iklim çerçevesinde gerek İran destekli aktörlerdeki askeri kapasite zayıflaması gerekse bir bütün olarak İran'ın Ortadoğu'daki siyasi ve askeri nüfuzunun gerilemesi, Körfez ülkelerini İran'ın tamamıyla zayıflamaması gerektiği stratejisi ile baş başa bırakmıştı. ABD ile İran arasında başlatılan Umman'daki müzakere sürecini Körfez ülkeleri desteklemiş, müzakereler başlamadan Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) Devlet Başkanı'nın Diplomatik Danışmanı Enver Gargaş tarafından Trump yönetiminin İran'a müzakere teklifleri, İran Dinî Lideri Ali Hameyney'e iletilmişti.¹⁸ Ardından görüşmelerin yine bir Körfez ülkesi olan Umman'da başlaması ve sürdürülmesi, meseleye olan Körfez dahlinin boyutlarını ortaya koymuştu.¹⁹

Körfez ülkelerinin İsrail'in İran'a yönelik saldırıları ile ilgili stratejileri jeopolitik dengeler ve askeri/güvenlik meseleler ile doğrudan ilintilidir. Jeopolitik açıdan Rusya-Ukrayna Savaşı'nın, ABD ve AB arasındaki ayrılıkların yanında ABD ile İsrail'in Gazze, Sanaa ve Şam odaklı stratejilerde uyuşmaması, temelde ABD-İran arasında bir anlaşma sağlanması ihtimalini de güçlendirmişti. ABD'nin İran ile müzakerelere Körfez ülkelerini büyük oranda dâhil edip İsrail ve AB ülkelerini dâhil etmemesi aynı zamanda ABD-Rusya görüşmelerine Ukrayna ve AB ülkelerinin dâhil

edilmemesi, ABD'nin meseleyi tek taraflı (unilateral) ve barışçıl bir şekilde nihayete erdirmeye gayesini göstermekteydi.²⁰

ABD Başkanı Trump her açıklamasında İran ile müzakereler başarısız olur yahut İran müzakerelere katılmama iradesi gösterirse kendisinin de istemeyeceği ikincil adımların (askeri sonuçların) olabileceğini ifade etmiştir.²¹ Dolayısıyla jeopolitik açıdan değerlendirilirse İsrail'in İran'a yönelik olarak gerçekleştirdiği saldırılar ABD'nin geri planda kaldığı, İsrail'in İran meselesini askeri olarak çözmeyi iddia eden aktör hâline geldiği görülmektedir. Tam da bu noktada, **İsrail'in İran'a yönelik saldırıları, Körfez ülkeleri açısından düşünüldüğünde olası bir ABD-İsrail fikir ayrışmasını da güçlendirmektedir. Her ne kadar ABD tarafından söz konusu saldırıların İran'ın bu döneme kadarki hamleleri sebebiyle "meşru olan" bir saldırı olduğu düşünülse de ABD, saldırıları gerçekleştirenin kendisi olmadığını ve bölgedeki ABD unsurlarının hedef alınmaması gerektiğini İran tarafına olası karşı saldırılar için ifade etmiştir.**

Körfez ülkelerinin İran ile yürüttükleri ikili normalleşme süreçleri, ABD'nin bilgisi dâhilindedir. **Müzakerelerin devam ettiği bir ortamda, Körfez ülkeleri İran'a yönelik olarak Trump'ın ilk dönemindeki gibi maksimum baskı ve müzakere karşıtı bir tutum benimsememiş, aksine müzakerelerdeki kritik aktörlerden olmuşlardır.** Bu çerçevede, Körfez ülkelerinin İsrail ile ilişkileri, İran ile olan ilişkilerinden etkilenmiş; bu durum hem normalleşme süreçlerinin sürdürülebilirliğini zorlaştırmış hem de Körfez ülkeleri açısından İsrail üzerinden İran'ı dengeleme stratejisinin giderek daha maliyetli bir hal almasına neden olmuştur. Trump'ın 13-

17 "Saudi Arabia pauses normalisation talks with Israel amid ongoing war with Hamas", *France 24*, 14 Ekim 2023

18 "Khamenei Rejects US Talks as UAE Official Delivers Trump Letter", *Iran Wire*, 13 Mart 2025

19 Lyse Doucet ve Barbara Tasch, "US and Iran hold 'constructive' first round of nuclear talks", *BBC News*, 12 Nisan 2025

20 "Europeans sidelined in US-Iran nuclear talks despite holding key card", *The Strait Times*, 11 Nisan 2025

21 Nayera Abdallah, Parisa Hafezi ve Tala Ramadan, "Trump says US close to a nuclear deal with Iran", *Reuters*, 15 Mayıs 2025

16 Mayıs 2025 tarihlerinde Körfez ülkelerine -Suudi Arabistan, BAE ve Katar- gerçekleştirdiği ilk Ortadoğu ziyaretine 2016'nın aksine bu sefer İsrail'in eklenmemesi, İran stratejisinde ABD ve Körfez'in -İsrail'e rağmen- beraber hareket edebileceğini göstermişti.

İsrail'in İran'a yönelik olarak gerçekleştirdiği saldırıların kapsamının coğrafi ve askerî olarak artması, her şeyden önce bölgede askerî istikrarsızlığı son derece tetikleyecek bir gelişmedir. Bu askerî istikrarsızlığın olası boyutu ise İran'ın söz konusu saldırıya yönelik olarak vereceği askerî cevabın boyutu ile doğrudan ilintilidir. Burada Körfez ülkelerinin önünde belirlili çıkmazlar bulunmaktadır.

Körfez ülkeleri hâlihazırda İsrail'in İran'a yönelik olarak doğrudan artırdığı askerî güç kullanımından rahatsız durumdadır. İran'ın Körfez ülkelerindeki ABD unsurlarına ve Körfez ülkelerine yönelik kasıtlı/kasıtsız saldırıları sonrasında Körfez ülkelerinin ekonomik, politik ya da askerî olarak bu çatışmadan etkilenme ihtimalleri, bu ülkeler için çatışmalara doğrudan müdahil olmayı zorlu hâle getirmektedir. Körfez ülkeleri, son derece yoğun şekilde diplomatik olarak İsrail ve İran arasındaki askerî istikrarsızlığın sönümlenmesini ve bu çerçevede diplomatik bir çözüme ulaşılmasını arzu etmektedirler.

İsrail ile İran arasındaki askerî meselenin sonuçlarına katlanmak zorunda olmanın yanında, Körfez ülkelerinin içerisinde bulunduğu bir diğer çıkmaz, söz konusu askerî istikrarsızlığın Körfez ülkelerinin ekonomi politik gündemlerini doğrudan olumsuz etkilemesidir. Her ne kadar gelişmeler sonrasında petrol fiyatları yükselmiş olsa da petrolün

sorunsuz bir şekilde alınıp satılamayacağı ve seyrüsefer güvenliği ile ticaret yollarının güvensiz olduğu bir Ortadoğu'da petrol fiyatlarının yükselmesi Körfez ülkelerinin tercih edeceği bir sonuç olmaktan çok uzaktır.

İsrail'in İran'a yönelik gerçekleştirdiği saldırılar İran'ın bölgedeki zayıflamış görüntüsüne bir darbe vurarak İran'ı daha zor duruma düşürmektedir. Saldırıların Körfez ülkeleri açısından bir diğer sonucu da İsrail ile normalleşme mefhumunun uzun dönemler daha rafa kaldırılma ihtimalidir. İsrail'in askerî güç kullanımındaki artan istekliliği, Ortadoğu'da sadece yönetilmesi gereken bir İran meselesini değil yönetilmesi gereken bir İsrail meselesini de gündeme getirebilecektir. Nitekim özellikle **Körfez ülkelerinin 13-16 Mayıs tarihlerinde Donald Trump'a ve ABD'ye taahhüt ettiği 3,2 trilyon dolarlık yatırımlar; ticaret yollarının güvensiz, bölgelerin istikrarsız ve tedarik zincirlerinin tehlikede olduğu bir Körfez bölgesinden gelemeyecektir.**

Bu çerçevede, yukarıda belirtilen İran ve Körfez ülkelerine ilişkin çıkmazlara ek olarak ABD açısından da en temel açmazlardan biri bir yandan İran meselesinin nasıl yönetileceği diğer yandan ise İsrail ve Körfez gibi müttefikleriyle ilişkilerin nasıl sürdürüleceği sorunu hâline gelmiştir. Dolayısıyla savaş bölgelerinde doğrudan çözümler ve hızlı sonuçlar istediğini belirleterek göreve gelen Trump yönetimi, İsrail'in tek taraflı hamleleri sebebiyle gerek İran ile diyalog ve sorunu barışçıl şekilde çözme ihtimalini elinden kaçırmakta gerekse de henüz ABD'ye 3,2 trilyon dolar yatırım taahhüt etmiş Körfez ülkelerinin güvenliğini en ciddi ulusal çıkar meselesi durumunda olan İran üzerinden tehlikeye sokmaktadır.

İsrail'in İran'a Saldırısının Körfez Ülkelerine Yansımaları

KUVEYT

KUVEYT DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, İsrail'in İran'a yönelik saldırılarını şiddetle kınayarak bunun İran'ın egemenliğine açık bir saldırı ve uluslararası hukukun ihlali olduğunu belirtmiştir. Uluslararası topluma, özellikle BMGK'ye bu ihlalleri durdurma çağrısını yinelemiştir.

S. ARABİSTAN

SUUDİ ARABİSTAN DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, İsrail'in İran'a yönelik doğrudan saldırılarını sert bir biçimde kınamıştır. Yapılan açıklamada söz konusu saldırıların İran'ın egemenliği ve güvenliğini ihlal ettiği bunun da uluslararası hukukun açık bir şekilde çiğnenmesi anlamına geldiği ifade edilmiştir.

KATAR

KATAR DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, İsrail'in İran topraklarına yönelik saldırısını şiddetle kınayarak bunun İran'ın egemenliği ve güvenliğine açık bir ihlal, uluslararası hukukun ise bariz bir şekilde çiğnenmiş olduğunu belirtmiştir. Bu tehlikeli tırmanışın bölgesel barış ve istikrarı tehdit ettiğini dile getirmiş ve uluslararası toplumun ihlalleri durdurmak için acilen harekete geçmesinin gerekliliğini vurgulamıştır.

BAE

BAE DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, İsrail'in İran'a yönelik askerî saldırısını en sert şekilde kınayarak bu tırmanışın bölgesel güvenlik ve istikrar üzerindeki olumsuz etkilerinden derin endişe duyduğunu belirtmiştir. Krizlerin çözümünde diyalog, uluslararası hukuk ve egemenliğe saygının esas olduğunu vurgulayıp BMGK'yi ateşkesi sağlamak ve uluslararası barış ile güvenliği pekiştirmek adına acil adımlar atmaya çağırmıştır.

UMMAN

UMMAN DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, İsrail'in İran'a saldırısını şiddetle kınayarak bunun BM Anlaşması'na ve uluslararası hukuka aykırı, bölge istikrarı tehdit eden tehlikeli bir tırmanış olduğunu belirtmiştir. Saldırının ABD-İran nükleer müzakerelerini sabote etmeyi amaçladığını vurgulayan Umman, İsrail'i sorumlu tutarak uluslararası toplumu kararlı bir tutum almaya çağırmıştır.

BAHREYN

BAHREYN DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, İsrail'in İran'a saldırısını kınayarak bunun bölgesel güvenliğini tehdit ettiğini belirtmiştir. Askerî tırmanışın durdurulması, gerginliğin diyalog ve diplomasiyle çözülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca ABD-İran nükleer müzakerelerinin sürmesinin ve çatışmanın sona ermesinin bölge halkları için faydalı olacağını ifade etmiştir.

İSRAİL-İRAN GERİLİMİNİN KUZEY VE DOĞU AFRIKA'YA YANSIMALARI

Gazze'ye ilerleyen Mağrib Direniş Konvoyu, Libya'nın Misrata kentinde güllerle karşılandı

Kuzey ve Doğu Afrika ülkeleri açısından İsrail'in son saldırıları özellikle ekonomik ve diplomatik açıdan ciddi bir önem arz etmektedir. Ekonomik ve diplomatik alanda ilk etkiler küresel enerji piyasalarında gözlemlenmiştir. West Texas Intermediate (WTI) ham petrol fiyatları yüzde 8 ila 14 oranında artarken Brent petrol varil başına 74 doların üzerine çıkmıştır.²² Hürmüz Boğazı'nın tehdit altına girmesiyle birlikte küresel tedarik zincirlerinde aksama yaşanacağı yönündeki endişeler artmıştır. Mısır, Sudan, Cibuti ve Eritre gibi Kuzey ve Doğu Afrika ülkeleri açısından bu gelişme, düşük maliyetli yakıt ve güvenli deniz ticaret yollarına bağımlılık göz önüne alındığında ciddi bir ekonomik baskı anlamına gelmektedir.

Diplomatik düzlemde de önemli kırılmalar yaşanmaktadır. Mısır'ın İran ile Kahire'de gerçekleştirdiği nükleer odaklı görüşmeler, bölgesel diplomasiye dair stratejik bir yeniden konumlanmayı işaret etmektedir. **Her ne kadar Kahire, Batı ve Körfez ülkeleriyle olan ittifak-**

larını sürdürse de İran ve İsrail ile eş zamanlı diplomatik ilişkileri sürdürmeye yönelik artan bir irade sergilemektedir. Mısır'ın önümüzdeki süreçte gerilimin düşürülmesini savunan bir tutum benimsediği ancak aynı zamanda diplomatik manevra alanını genişletmeye çalıştığı öngörülebilir.

Mısır'ın İsrail'in İran'a yönelik saldırısına vereceği yanıt, kırılğan ve giderek daha karmaşık hâle gelen bir stratejik hesaplamayla şekillenecektir. **Mısır'ın yaşadığı ikilemin merkezinde, iç elektrik talebini karşılamak ve LNG ihracatını sürdürebilmek için büyük ölçüde bağımlı hâle geldiği, yeniden yapılandırılmış Arış-Aşkelon Boru Hattı üzerinden sağlanan İsrail doğal gazı yer almaktadır.** İsrail'den yapılan doğal gaz ihracatında yaşanan beklenmedik bir gecikme, Mısır'ın enerji durumunu daha da zorlaştırmıştır. Yeni bir anlaşma kapsamında İsrail'in Mayıs 2025 ortasından itibaren günde 200 milyon fit küp gaz tedarik etmesi öngörülmekteydi ancak çeşitli raporlar, İsrail tarafının bu sevkıyatı

22 Huileng Tan, Kwan Wei Kevin Tan ve Nora Redmond, "Oil prices surge after Israel strikes Iran", *Business Insider*, 13 Haziran 2025.

geciktirdiğini ve daha yüksek fiyat taleplerinde bulunduğunu ortaya koymaktadır.²³ Üstelik bu gelişme, İsrail'in günlük ihracat hacmini 1,0 milyar fit küpten 1,2 milyar fit küpe çıkarmayı amaçlayan ve Mısır'a bağlı gaz şebekesine ulaşan 46 kilometrelik açık deniz boru hattı²⁴ genişlemesini yeni tamamlamış olduğu bir dönemde meydana gelmiştir. Gecikme, Zohr sahasındaki yetersiz üretim, yaz aylarında artan elektrik talebi ve Katar'dan LNG temin etmeye yönelik acil girişimlerle birleştiğinde, Mısır'ın enerji güvenliğinde yaşanan kırılganlığı ve İsrail ile enerji ilişkilerindeki asimetrik bağımlılığı açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

2024 yılında, İsrail'den yapılan doğal gaz ithalatı günlük 981 milyon fit küp ile rekor seviyeye ulaşmış ve bu miktar bir önceki yıla kıyasla yüzde 18,2 oranında artış göstermiştir.²⁵ Nisan 2024'ten itibaren Mısır'daki yerli gaz üretiminde yaşanan ciddi düşüş, İsrail gazını ülkenin enerji denkleminde giderek daha merkezî bir konuma taşımıştır. Ocak 2025 itibarıyla ithalat miktarı 1,15 milyar fit küpe yükselmiş ve Temmuz ile Ağustos aylarında, yani yazın zirve dönemlerinde, bu rakamın yüzde 58'e kadar artacağı öngörülmüştür.²⁶ Bu uzun vadeli bağımlılık eğilimi, aynı zamanda tedarik zincirindeki siyasi dalgalanmaların da işaretlerini barındırmaktadır. Mayıs 2025'te yaşanan kesinti, resmî olarak Leviathan sahasındaki bakım çalışmalarıyla gerekçelendirilmiş olsa da bölgesel gerilimin tırmandığı bir döneme denk gelmiş ve Mısırlı analizciler tarafından siyasi baskı ya da "jeopolitik şantaj" olarak değerlendirilmiştir. Mısır'ın tarihi düzeyde İsrail gazı ithal etmesiyle birlikte bu tedarikin kesintiye uğrayabilme olasılığı arasındaki bu ikili durum, Kahire'nin enerji güvenliğindeki kırılganlığı daha görünür

kılmakta ve dış politika esnekliğini kriz anlarında sınırlamaktadır.

Bu asimetri, iki ülke arasındaki güvenlik ve diplomatik ilişkilerin bozulduğu bir dönemde özellikle dikkat çekicidir. 2025 yılının başından bu yana İsraili siyasi liderler ve medya kuruluşları, Mısır'ı Sina Yarımadası'ndaki askerî operasyonlarını özellikle liman tesisleri, el-Ariş havaalanının iyileştirilmesi ve diğer askerî altyapı genişletmeleri gibi projeler aracılığıyla hızlandırdığı gerekçesiyle Camp David Anlaşmalarını ihlal etmekle suçlamaktadır. Söz konusu iddialar, İsrail'in aynı barış anlaşmasını ihlal ederek Gazze ile Mısır arasındaki sınır boyunca uzanan Philadelphi Koridoru'nu işgal ettiği bir dönemde gündeme gelmiştir.²⁷ Bu karşılıklı suçlamalara ve güvensizlik ortamına rağmen Mısır'ın İsrail'den yaptığı doğal gaz ithalatını artırmaya devam etmesi, ilişkinin altında yatan pragmatik mantığı gözler önüne sermektedir. Artan karşılıklı güvensizliklere rağmen özellikle enerji alanındaki ekonomik karşılıklı bağımlılık, siyasi gerilimleri aşan işlevsel bir ortaklık doğurmuştur.

Bu işlevsel realizm, Mısır'ın iç politikasında da kendini göstermektedir. 2025 yılının başlarında Kahire yönetimi, Gazze'ye uygulanan ablukanın sona erdirilmesi amacıyla sınırda düzenlenmek istenen bir yürüyüşe katılmak üzere gelen onlarca uluslararası aktivisti sınır dışı etmiştir. İsrail'in Mısır'dan bu yürüyüşü engellemesini talep ettiği ve Mısır'ın da sınır bölgelerinin güvenlik hassasiyetini gerekçe göstererek bu talebe uyduğu bildirilmektedir. Uluslararası düzeyde eleştirilmiş olsa da bu hamle, Mısır'ın artan iç ve bölgesel baskılara rağmen İsrail ile stratejik koordinasyonu önceliklendirdiğini göstermiştir.

23 Cyril Widdershoven, "Egypt is Scrambling For Cheap Oil and LNG as its Energy Crisis Deepens", *OilPrice.com*, 18 Mayıs 2025.

24 Cyril Widdershoven, "Egypt is Scrambling For Cheap Oil and LNG as its Energy Crisis Deepens", *OilPrice.com*, 18 Mayıs 2025.

25 "Report: Egypt's imports of Israeli gas surged 18 % in 2024", *Middle East Monitor*, 20 Ocak 2025.

26 "Israel delays gas exports to Egypt amid price disputes and summer demand surge", *Watan News*, 11 Mayıs 2025.

27 Ahmed Abdeen, "Egypt-Israel: From Political Alliance to Military Tensions", *Orient XXI*, 11 Mayıs 2025.

Bu karmaşık tablo aynı zamanda Mısır'ın bölgesel duruşunu yeniden kalibre etmeye çalıştığı, İran ile diplomatik normalleşmeyi derinleştirdiği ve yükselen Ortadoğu gerilimleri arasında tarafsız bir arabulucu rolü üstlenmeye çalıştığı bir döneme denk gelmektedir. 2 Haziran 2025 tarihinde, İsrail'in İran'a saldırısından sadece on bir gün önce, İran Dışişleri Bakan Yardımcısı Abbas Arakçı ile Mısır Dışişleri Bakan Yardımcısı İhab Abdellaty Kahire'de düzenledikleri ortak basın toplantısında iki ülkenin siyaset, ekonomi, ticaret ve turizm alanlarında ikili ilişkileri güçlendirme iradesini açıkça beyan etmişlerdir.²⁸ Her ne kadar büyükelçilerin karşılıklı olarak yeniden atanması henüz gerçekleşmemiş olsa da taraflar geçmişte ilişkileri tıkayan engelleri aşmak ve iş birliğini derinleştirmek yönünde güçlü mesajlar vermiştir. Arakçı sabırlı ve uzlaşmacı bir tutum sergileyerek bu yakınlaşmayı tarihi bir fırsat olarak nitelendirirken Abdellaty süreci "önemli" olarak değerlendirmiştir. Bu resmî yakınlaşma, iki ülke arasında uzun süredir görülen en ciddi diplomatik temas niteliğindedir ve Mısır'ın İsrail ile olan geleneksel stratejik hizalanmasını yeniden dengeleyerek İran ile yeni diplomatik kanallar açma arayışında olduğunu göstermektedir.

Bu bağlamda İsrail'in İran'a yönelik saldırısını Mısır'ın "bariz ve son derece tehlikeli bir bölgesel tırmanma" ve "uluslararası hukukun açık bir ihlali" olarak nitelendirdiği sert açıklama²⁹ özellikle dikkat çekicidir. İsrail gazına yapısal düzeyde bağımlılığı nedeniyle Kahire'den daha ölçülü bir tepki beklenmişken bu kamuoyuna açık sert söylem, Mısır'ın bölgesel meşruiyetini korumaya yönelik hesaplı bir girişimi olarak değerlendirilebilir. Mısır, saldırının tüm bölgeyi "kapsayıcı bir kaosa" sürükleyebileceğini vurgulamış, krize askerî değil siyasi yollarla çözüm bulunması gerektiğini yinelemiş ve açıkça ifade

etmiştir ki "gücün kibri hiçbir ulusa, İsrail dâhil, güvenlik getirmez." Bu açıklamanın zamanlaması ve içeriği yalnızca İran'la dayanışmayı değil aynı zamanda diplomatik özerklik sergileme, bölgesel ittifaklarını yeniden kurgulama ve Arap jeopolitiğinde normatif ve istikrar sağlayıcı bir aktör olma yönündeki iradeyi de yansıtmaktadır.

Sonuç olarak Mısır kendisini kırılğan bir pozisyonda bulmaktadır; ekonomik olarak İsrail'e bağımlı, diplomatik olarak İran'la yakınlaşan ve siyasal olarak hem bölgesel gelişmeler hem de iç kamuoyunun baskılarıyla sınırlanmış bir durumdadır. İsrail-İran gerilimi bağlamında sergileyeceği tutumun bu çok katmanlı zorunluluklar çerçevesinde şekilleneceği dolayısıyla temkinli, muğlak ve kararlılıktan ziyade gerekliliklerce belirlenen bir çizgide kalacağı öngörülmektedir. Kahire'nin öncelikli hedefi; enerji akışını güvence altına almak, itibar kaybını minimize etmek ve çatışmanın herhangi bir ekseninde aşırı biçimde konumlanmaktan kaçınmak olacaktır.

İSRAİL'LE NORMALLEŞME SÜRECİNE GİREN VE GİRMEYEN ÜLKELER

Diğer taraftan Fas'ın İsrail ve Körfez ülkeleriyle olan stratejik ittifakını güçlendirmesi beklenmektedir. Rabat yönetiminin, İsrail'in eylemlerini destekleyen ve İran'ın bölgesel nüfuzunu eleştiren açıklamalar yapması muhtemeldir. Bu tutum, Fas'ın son yıllarda İsrail'le geliştirdiği güvenlik iş birliğiyle örtüşmektedir.

Tunus ise resmî düzeyde tarafsızlığını sürdürmekle birlikte kamuoyunda Filistin meselesine yönelik artan bir hassasiyet gözlemlenmektedir. Hükûmetin, doğrudan taraf almaktan kaçınarak bölgesel istikrara ve insani duruma vurgu yapan temkinli açıklamalarla süreci yöneteceği

28 Aseel Saleh, "Iran, Egypt initiate a new chapter of rapprochement amid growing regional tensions", *Peoples Dispatch*, 6 Haziran 2025.

29 Mohamed Samir, "Egypt condemns Israeli strikes on Iran, warns of regional chaos", *Daily News Egypt*, 13 Haziran 2025.

öngörülmektedir. Tunus'un tarihsel olarak benimsediği bağlantısızlık ve diplomatik itidal çizgisi büyük olasılıkla korunacaktır.

Libya tarafında ise mevcut iç bölünmeler ve parçalı otorite yapısı nedeniyle tepkiler belirsizliğini korumaktadır. Trablus merkezli yönetim, Arap ve İslam dünyasıyla dayanışma mesajları verebilirken Halife Hafter'e bağlı doğu merkezli unsurların sessiz kalması veya Körfez yanlısı söylemleri benimsemesi olasıdır. Libya'nın zayıf merkezî otoritesi, bölgesel denklemde etkili bir aktör olmasını sınırlasa da ülkede bulunan yabancı askerî varlıklar nedeniyle stratejik hassasiyetini korumaktadır.

Sudan ise bir dönem İbrahim Anlaşmaları çerçevesinde İsrail'le normalleşmeyle Batı dünyası açısından umut vadeden örneklerinden biri olarak görülmekteydi. Ancak bu süreç, İsrail'in beklenen askerî katkıları sağlamaması nedeniyle sekteye uğramıştır. Temmuz 2024'te İran ile diplomatik ilişkilerini yeniden başlatan Hartum yönetimi, savaş sürecinin getirdiği zorunlulukla İran'ı ana askerî tedarikçi konumuna taşımıştır. Bu yönelim, Sudan'ı İsrail-İran geriliminin çevresel bir cephesine dönüştürme potansiyeli taşımaktadır. İran'ın Sudan üzerindeki artan etkisi, Hartum'un Körfez ülkelerinden baskı görmesine, İsrail'in daha yakından izlemesine ve Doğu Afrika'da jeopolitik kutuplaşmanın derinleşmesine neden olabilir.

Etiyopya da hassas bir dengede durmaktadır. İsrail ile güçlü diplomatik ve ekonomik ilişkilere sahip olan Addis Ababa yönetimi, Şubat 2025'te İran ile sınırlı bir savunma iş birliği anlaşması imzalamıştır. Bu adım, pragmatik bir dengeleme stratejisi olarak okunabilir. Ancak Tahran ile Tel Aviv arasındaki gerilimin tırmanması hâlinde, Etiyopya'nın tarafsızlığını koruması zorlaşabilir. İran'la yapılan savunma iş birliği anlaşmasının operasyonel ya da istihbarî boyutlara evrilme-

si durumunda, Addis Ababa üzerindeki diplomatik baskılar artabilir. Dolayısıyla Etiyopya'nın bu süreçte İsrail'den yana tavır alması kuvvetle muhtemeldir.

Güvenlik boyutunda ise Kızıldeniz, Aden Körfezi ve Süveyş Kanalı gibi hayati deniz ticaret geçişleri ciddi risk altına girmiştir. İran'ın doğrudan ya da Husiler gibi vekil aktörler aracılığıyla gerçekleştireceği misillemeler, ticari gemileri ve bölgesel altyapıyı hedef alabilir. Bu senaryo, liman gelirlerine bağımlı olan ve uluslararası askerî üslere ev sahipliği yapan Mısır, Cibuti ve Eritre gibi ülkeler açısından kayda değer bir tehdit oluşturmaktadır. Bölgesel kıyı yatırımları ve dış güvenlik iş birlikleri dikkate alındığında, Doğu Afrika kıyı hattının kırılabilirliği daha da artmaktadır.

Ayrıca Suriye, Irak veya Yemen gibi bölgelerde milis faaliyetlerinde yaşanabilecek artış, bölgesel güvenlik mimarisini dolaylı yoldan etkileyebilir. Kenya, Uganda ve Ruanda gibi ülkeler her ne kadar mevcut durumda tarafsızlıklarını korumayı sürdürmekte gibi görünseler de, devam eden istikrarsızlık bu ülkeleri ya pozisyonlarını yeniden değerlendirmeye ya da Afrika Birliği ve IGAD gibi bölgesel yapılar aracılığıyla sürece daha aktif şekilde müdahil olmaya zorlayabilir.

Sonuç olarak İsrail'in saldırısı ve İran'ın beklenen misillemesi, Kuzey ve Doğu Afrika için çok katmanlı sonuçlar doğurabilir. Kısa vadede, enerji fiyatlarındaki artış ve deniz taşımacılığındaki aksamalar kırılğan ekonomileri zorlayacaktır. Orta vadede, bölgesel diplomatik ilişkiler sınanacak; ikili dengeleme politikaları güden ülkeler daha net pozisyonlar almak zorunda kalacaktır. Gerilimin kalıcı hâle gelmesi durumunda ise askerî iş birliklerinde yeniden hizalanmalar, yönetim kapasitesinde zayıflamalar ve Afrika Boynuzu ile Kuzey Afrika arasında jeopolitik kutuplaşmanın derinleşmesi gibi sonuçlar doğabilir.

SALDIRI BAĞLAMINDA ABD-İSRAİL İLİŞKİLERİNİN MUHTEMEL SEYRİ

İsrail Başbakanı Netanyahu'nun, ABD ziyareti

Nisan 2025'ten itibaren Umman arabuluculuğuyla yeni bir nükleer müzakere sürecine giren ABD ve İran, Roma ve Muskat'ta hem üst düzey hem de teknik düzeyde beş görüşme gerçekleştirdi. ABD'yi temsil eden elçi Steve Witkoff, İran'ın uranyum zenginleştirme faaliyetlerini ciddi şekilde azaltması teklifine karşılık olarak yaptırımların kademeli olarak kaldırılması, dondurulmuş varlıklara erişim ve sınırlı petrol ihracatına izin verilmesi önerisinde bulundu. ABD ayrıca Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın kapsamlı denetimlerine ve uzun vadeli gözetimlerine izin verilmesi şartını ileri sürdü. Buna karşılık İran Dışişleri Bakanı Abbas Arakçi öncülüğünde üç aşamalı bir plan sunan İran uranyum zenginleştirmesini yüzde 3,6 seviyesine indirmek, uluslararası denetimleri yeniden başlatmak ve yüksek düzeyde zenginleştirilmiş uranyum stoklarını yurt dışına devretmeyi önerdi ve tüm bunların karşılığında da ABD Kongresi'nden yaptırımların kaldırılacağına dair güvence talep etti. İran uzlaşmaya açık

sinyaller verse de İran Dinî Lideri Ayetullah Ali Hamaney, zenginleştirmeyi tamamen durdurmayı şart koşan önerileri "aşağılayıcı" bularak reddetti. Müzakerelerin 15 Haziran'daki altıncı oturumundan kısa bir süre önce Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın İran'a karşı 2019'dan bu yana gerekli bilgileri kurumla paylaşmaması nedeniyle kınama yayınlamasını Tahran'ın politik bulup üçüncü bir zenginleştirme tesisini devreye alarak karşılık vermesi gerilimi arttırmış ve İsrail'e bir süredir planladığı saldırı için uygun zamanlamayı sağlamıştır.³⁰

Özellikle de müzakereler devam ederken Donald Trump İsrail'in İran'ı vurma planlarına sıcak bakmadığını çeşitli vesilelerle dile getirdi.³¹ İsrail'i dışında tutarak süreci yürütürken İran'a karşı şahin tutumuyla bilinen Trump'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı Mike Waltz'u 1 Mayıs'ta hızlı bir kararla görevden almasının ardındaki temel sebeplerden biri Trump'ın onayı olmadan Netanyahu'yla İran meselesini konuşması olarak

30 "New intelligence suggests Israel is preparing possible strike on Iranian nuclear facilities, US officials say", CNN, 20 Mayıs 2025.

31 "Trump Acknowledges Israel Could Attack Iran Soon", The New York Times, 12 Haziran 2025.

belirtildi.³² Sonrasında Ulusal Güvenlik Konseyi'nde çok sayıda kadro değişikliğine giden Trump yönetiminin İsrail yanlısı pek çok konsey çalışanını ve danışmanı kadro dışı bırakması İsrail'de ciddi tepkilere yol açmıştır.³³ ABD ve İsrail'in son dönemde İran dosyası kadar Türkiye'nin bölgesel etkinliği, Gazze'de ateşkes ve yeni Suriye hükûmeti gibi konularda da ayrıştığı bilinen bir durumdur. **Trump'ın Mayıs 2025'teki Ortadoğu turunda İsrail'e gitmeyip Katar'ı ziyaret etmesi ve Suudi Arabistan'da Suriye Cumhurbaşkanı Ahmed Şara ile görüşmesi Trump'ın Netanyahu'ya ciddi bir mesajı olarak değerlendirilmiştir.**

Ahmed Şara ile olan görüşmesinde olduğu gibi Riyad'da yaptığı ve Neo-Muhafazakar Amerikan müdahaleciliğini eleştirdiği konuşmasında da Suudi Arabistan'ı İbrahim Anlaşmalarına katılmaya davet etmesi ve anlaşmaların Körfez ülkeleri için önemini vurgulamasına dayanarak Trump'ın İsrail'in güvenliğini önemsemekte olduğunu ancak Binyamin Netanyahu'ya karşı ciddi bir rezervi olduğu değerlendirilebilir.³⁴ Bu durumun altında yatan sebep olarak da Netanyahu'nun talepkâr ve taviz vermeyen tavrı gösterilmektedir.³⁵ Netanyahu ve Washington DC'deki bağlantılarının Trump'ın Ortadoğu gündemini sürekli olarak şekillendirmek istemesi ve karşılık olarak Netanyahu'nun ABD'nin istediği esnekliği göstermemesi ciddi bir sorun olarak ele alınmaktadır.

Donald Trump, Binyamin Netanyahu'ya İran'a saldırmamasını, saldırmaması hâlinde ABD'nin inisiyatif almayacağını çeşitli zamanlarda ifade

etmiştir.³⁶ Ancak Netanyahu'nun İsrail içerisinde yaşadığı, ultra-ortodoks Yahudilerin askerlik muafiyetinin kaldırılması için Knesset'e gelen yasa teklifi sebebiyle ultra ortodoks partilerin koalisyonu dağıtma tehditleri, Gazze'deki durum ve Qatargate gibi skandallarla bir araya geldiğinde kendisi için politik hayatının sonu anlamına gelebilir. Yolsuzluk suçlamalarından ötürü ifade vermeye başladığı bir dönemden geçen Netanyahu eğer mahkeme tarafından suçlu bulunursa başbakanlık koltuğunu kaybettiğinde hapse girmesi ihtimali doğmaktadır. Dolayısıyla başbakanlık koltuğunu koruması için bütün seçeneklere başvuracağı öngörülebilir. Dağılması hâlinde siyasi kariyerine mal olabilecek mevcut İsrail hükûmetini bir arada tutmakta zorlanan Netanyahu'nun, İran'a yönelik düzenlediği saldırı, İsrail'deki siyasi krizi ertelemeye yönelik bir hamle olarak değerlendirilebilir. **Artık Gazze'de yapabileceği çok bir şey kalmamışken Netanyahu'nun İran üzerinden İsrail'de olağanüstü durum oluşturma çabası siyaseten çok fazla seçeneği kalmadığını da göstermektedir.**

Her ne kadar ABD Dışişleri Bakanı Marco Rubio tarafından ABD'nin saldırıya herhangi bir dahlinin olmadığı ve Beyaz Saray'dan yapılan açıklamada ABD'nin bilgilendirildiği ancak operasyonel herhangi bir yardımda bulunmadığı belirtilmişse de İsrail'in ABD'den hiçbir destek almadan İran'a saldırdığı söylemine temkinli yaklaşmak gerekebilir. Zira Donald Trump saldırıyı "mükemmel" olarak nitelemiş ve İran'ın bir anlaşmaya yanaşmaması hâlinde daha kötü bir durumla

32 "Inside Waltz's ouster: Before Signalgate, talks with Israel angered Trump", *Washington Post*, 3 Mayıs 2025.

33 "Pro-Israel' figures in the White House are being dismissed, and Jerusalem is worried: 'Something isn't working between Trump and Netanyahu'", *Ynet*, 2 Haziran 2025.

34 "Full text of Trump's speech in Riyadh: 'Dawn of the bright new day for the great people of the Middle East'", *The Times of Israel*, 16 Mayıs 2025.

35 Liza Rozovsky, "Despite His Flattery of Trump, Netanyahu Was Dealt the Cold Shoulder in the Oval Office," *Haaretz*, 8 Nisan 2025.

36 "Trump: Netanyahu May Go Into War with Iran, but the U.S. Won't Be Dragged In," *Haaretz*, 25 Nisan 2025.

karşılaşacağını söylemiştir.³⁷ Trump'ın çeşitli platformlarda İsrail'in güvenliğine yaptığı vurgu göz önüne alındığında İran'a saldırının ABD'ye dönük herhangi bir maliyetinin Trump tarafından Netanyahu'ya yöneltileceği ve Netanyahu'nun ilk seçimde başbakanlık koltuğunu kaybetmesi için bütün kozlarını oynayacağı muhtemel bir senaryo olarak görülebilir. Diğer yandan **Trump'ın taleplerine rağmen Netanyahu'nun İran'a saldırması Trump-Netanyahu ilişkilerinin gerilimini artırırken İsrail'in sahada daha başına buyruk hareket edeceğinin işaretlerini vermektedir.** Buradan hareketle Netanya-

hu'nun kendi politik risklerini İsrail'in güvenlik risklerine dönüştürerek ABD'yi müdahaleye zorlama stratejisi yürüttüğünü düşünmek gerekebilir. Netanyahu'nun kendi inisiyatifiyle yaptığı saldırıya İran tarafından benzer ölçekte bir misilleme yapılması ABD'nin mevcut durumda sessiz kalabileceği bir senaryo değildir. Hâlihazırda balistik füzelere karşı savunma sağlayan iki destroyer gemiyi Doğu Akdeniz'e yönlendirmiş olması, bölgede konuşlu savaş uçağı sayısını artırması ve bölgedeki üslerde konuşlu asker sayısını 40.000'e çıkarması ABD'nin çeşitli senaryoları değerlendirdiğini göstermektedir.³⁸

37 "Israel Strikes Iran's Nuclear Facilities, Killing Top Military Officials," *The Washington Post*, 12 Haziran 2025.

38 "US Helps Israel Shoot Down Barrage of Iranian Missiles," *Associated Press*, 13 Haziran 2025.

RUSYA VE ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NİN İSRAİL SALDIRISINA YAKLAŞIMI

İran Yüksek Ulusal Güvenlik Konseyi Sekreteri Ali Ekber Ahmadian ile Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi Siyasi Bürosu Üyesi Chen Wenqing

Rusya, 13 Haziran 2025'te İsrail'in İran'a düzenlediği "Yükselen Aslan Operasyonu"nu uluslararası hukuk vurgusuyla kınarken aynı anda hem Tahran'la derinleşen ittifakını hem de İsrail'le sürdürdüğü çatışmasızlık mekanizmalarını bozmamaya odaklanan çift yönlü bir denge siyaseti gütmektedir. İsrail'in taarruzları Natanz uranyum zenginleştirme tesisiyle İsfahan-Kirmanşah hattındaki balistik füze altyapısını hedef almış, Tahran saldırıyı "savaş ilanı" diye nitelemiş ve misilleme hazırlıklarına girişmiştir. **Bölgesel tansiyon yükselirken Kremlin'in "kontrollü sertlik" çizgisi petrol piyasalarından Suriye hava sahasına kadar uzanan çok katmanlı güç dengelerini aynı anda etkilemektedir.**

Rusya'nın İsrail-İran çatışmasındaki rolü, Tahran'la sahada ve stratejik boyutta yoğunlaşan ortaklığın yanı sıra Tel Aviv'le yürürlükte tutulan çatışmasızlık hattını bir arada yönetmeye dayanmaktadır. Kremlin'in Ukrayna'da

kullandığı Geran-2 (Shahed-136) kamikaze dronlarının tedariki bu iş birliğinin doğrudan ürünü olarak öne çıkmaktadır.³⁹ Enerji alanında ise Rus gazını İran üzerinden Kuzey-Güney koridoru vasıtasıyla dünya pazarlarına açma hamlesi yaptırım altındaki iki ülkenin enerji alanında Batı hegemonyasını kırma iradesini göstermektedir.⁴⁰ Nükleer cephede ise 10 Haziran 2025'te imzalanan anlaşmayla sekiz yeni reaktör inşası planı ilan edilmiş böylece Rusya İran'ın sivil nükleer kapasitesinde ana yüklenici konumunu pekiştirmiştir.⁴¹ Diplomatik düzeyde ise Moskova, İran'ın 2023'te Şanghay İşbirliği Örgütüne tam üyeliğini ve 2024 Johannesburg Zirvesi'nde BRICS'a kabulünü aktif biçimde desteklemiş; iki başkent "post-Batı güvenlik mimarisi" söylemini ortaklaştırmıştır.⁴²

Suriye iç savaşı devam ederken oluşan senaryoda kurulan "dekonflikasyon mekanizması" ise Rusya'nın İsrail ile ilişkilerinin temelini oluşturuy-

39 "How Russia's Shahed drones are getting more deadly — and what Ukraine is doing about it," *Kyiv Independent*, 17 Mayıs 2025.

40 "Russia can start gas supplies to Iran with small volumes of up to 2 bcm a year — Putin," *TASS*, 17 Ocak 2025.

41 "Russia Has Not Forgotten the Difficult Times: Rosatom Will Build 8 Reactors," *EADaily*, 10 Haziran 2025.

42 "Iran and Saudi Arabia among 6 Nations Set to Join BRICS," *NPR*, 24 Ağustos 2023; "Iran Becomes Full Member of Shanghai Cooperation Organization," *FDD*, 6 Temmuz 2023.

ordu. Bu çerçevede iki ülke karşılıklı tansiyonu yükseltecek adımlardan kaçınmıştı. Bu politika sonraki süreçte de büyük oranda sürdürüldü. 7 Ekim sonrası süreçte ise Kremlin, İsrail bombardımanlarını "orantısız güç kullanımı" olarak nitelemiş⁴³ ve BM Güvenlik Konseyinde ateşkes yanlısı ve İsrail'i kınayıcı bir tutum sergilemiştir.⁴⁴ Buna rağmen Rusya, Ukrayna Savaşı'na odaklanmasından ötürü İsrail'e yönelik tutumunu politik ve askerî sahaya taşımamıştır. Suriye devrimi sonrasında ise Rusya, Şara yönetimi ile de iş birliği arayışına girmiş askerî üslerinin ve bölgesel politikalarının geleceği hakkında diplomatik müzakereler gerçekleştirmiştir.⁴⁵

Sonuç olarak **Rusya, İran'a sağladığı askerî-teknik ve nükleer desteği genişletirken İsrail'le doğrudan cepheleşmeye yol açacak adımlardan kaçınarak her iki tarafla da "kriz yönetilebilirliği"ni korumaya yönelmektedir.** Bu ikili denge, Moskova'ya hem Ortadoğu'da nüfuz derinliği hem de enerji fiyatlarındaki artış üzerinden ekonomik getiri sağlarken Batı'nın dikkati Ukrayna dosyasından saparken kazanılan jeopolitik manevra alanını da maksimize etmektedir.

Bu arka plan dâhilinde Moskova, saldırıya karşı söylemsel düzeyde sert fakat kontrollü bir tepki vermiştir. Kremlin Sözcüsü Dmitri Peskov, İsrail'in harekâtını "bölgesel gerilimi keskin biçimde tırmandıran, uluslararası hukuka açıkça aykırı bir eylem" diye niteleyerek Moskova'nın derin endişesini dile getirmiştir.⁴⁶ Rusya Dışişleri Bakanlığı aynı gün yayımladığı bildiride saldırıyı "provokasyona dayalı, sebepsiz bir saldırganlık" olarak tanımlamış ve Batı'yı "İran karşıtı nükleer paranoyayı körüklemekle" suçlamıştır.⁴⁷ Buna

karşın Kremlin şimdilik İsrail'e dönük yaptırım ya da askerî hamle sinyali vermekten kaçınmış ve gerilime İran'ın yanında söylem düzeyiyle sınırlı bir şekilde dâhil olma stratejisinin devam edeceğini belli etmiştir. Bunların yanı sıra petrol fiyatlarının saldırılar neticesinde artması hem Rusya hem de İran açısından olumlu görülmektedir.

Bu çerçevede önümüzdeki süreçte üç ayrı senaryo öne çıkmaktadır. İlk ve en olası senaryo, Kremlin'in "kontrollü denge" stratejisini sürdürmesidir; böylece Rusya, İran'a yönelik hava savunma modernizasyon sözleşmelerini hızlandırırsa dahi sevkiyatları sembolik ölçekte tutarak İsrail'le çatışma riskini minimize etmektedir. İkinci senaryoda, Batı başkentlerinin İsrail'e açık güvenlik garantisi sunması ve İran'ın misillemesinin genişlemesi hâlinde Rusya, Su-35 teslimat takvimini öne çekebilir ve İran ile devam eden askerî angajmanlarını derinleştirebilir. Üçüncü ve daha az olası senaryoda ise Moskova, daha agresif bir politika izleyerek İran yanlısı tutumunu daha da belirginleştirerek İsrail'e yönelik diplomatik tutumunu sertleştirebilir ve bu tutumunu askerî sahaya da yansıtabilir.

Türkiye bakımından bu dinamiklerin etkisi çok katmanlıdır. Enerji cephesinde Basra Körfezi çıkışlı arzın sekteye uğrama ihtimali, Ceyhan ve BTC boru hatlarına yönelik relatif talep artışını tetiklerken ham petrol fiyatlarındaki yükseliş Türkiye'nin cari açığını genişletmektedir. Güney Kafkasya'da Rusya-İran askerî-teknik entegrasyonunun derinleşmesi, Zengezur Koridoru tartışmalarında Ankara'nın diplomatik manevra alanını daraltabilir. Bunların yanı sıra düşük ih-

43 "Russia Maneuvers Carefully over the Israel-Hamas War as It Seeks to Expand Its Global Clout," *Associated Press*, 16 Ekim 2023

44 "US vetoes UNSC Gaza ceasefire resolution as Israeli strikes kill 95," *Al Jazeera*, 4 Haziran 2025.

45 "Russia gambles to keep military bases in post-Assad Syria," *Al Jazeera*, 2 Mart 2025.

46 "Russia Condemns Sharp Escalation of Tensions Between Israel, Iran — Kremlin," *TASS*, 13 Haziran 2025.

47 "Russia Strongly Condemns Israel's Attack Against Iran — Foreign Ministry," *TASS*, 13 Haziran 2025.

timal olmakla beraber, İsrail-İran çatışmasının Rusya'nın katılımıyla bölgesel bir bloklaşmaya gitmesi Türkiye ile Rusya arasında devam eden iş birliği alanlarını ve Türkiye'nin Suriye'ye yönelik politikasını zora sokabilir.

Sonuç olarak Kremlin, İsrail'in 13 Haziran 2025 tarihli saldırısını uluslararası hukuka aykırı bir provokasyon olarak değerlendirmekte, söylemsel sertliği tırmandırırken pratikte denge politikasından sapmamaktadır. Bu tutum, Rusya'nın Ortadoğu'daki nüfuzunu tahkim etme, enerji gelirlerini maksimize etme, Ukrayna Savaşı'na odaklanma ve Ukrayna dosyasında Batı'nın dikkatini dağıtma stratejileriyle örtüşmektedir. Lâkin gerilimin kronikleşmesi ve Tahran'ın geniş çaplı misillemesi durumunda Moskova'nın İran'a yönelik askerî-teknik desteği nicel ve nitel olarak artma potansiyeli ile bölgesel güç dengesini yeni bir safhaya çıkabilir. Türkiye'nin hem bu jeopolitik baskıları yönetmesi hem de ortaya çıkacak arabuluculuk fırsatlarını zamanında değerlendirmesi, önümüzdeki dönemde Ankara'nın bölgesel etkinliği açısından belirleyici olacaktır.

ÇİN'İN YAKLAŞIMI

Çin, İsrail'in 13 Haziran'da İran'a yönelik saldırılarına yönelik "derinden endişe duyduğunu" ve Ortadoğu bölgesini topyekûn bir savaşa sürükleme tehlikesi taşıyan durumun yatıştırılmasında rol oynamaya hazır olduğunu açıklamıştır. Çin Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Lin Jian, "Çin'in İran'ın egemenliğine, güvenliğine ve toprak bütünlüğüne yönelik her türlü ihlale, gerginliği tırmandıran ve çatışmayı genişleten eylemlere karşı çıktığını" söylerken "Bölgesel gerginliğin yeniden keskin bir şekilde tırmanmasının hiçbir tarafın çıkarına olmayacağını" belirtmiştir. Ayrıca "Çin, tüm ilgili tarafları bölgesel barış ve istikrarı teşvik etmek ve gerginliğin da-

ha da tırmanmasını önlemek için daha fazla çaba gösterilmesi gerektiğine dair çağrı yaparken Çin'in, durumu yatıştırmaya yardımcı olmak için yapıcı bir rol oynamaya istekli olduğunu da ifade etmiştir. **Çin'in duruma ilk tepkisi, geleneksel olarak Ortadoğu'nun jeopolitik gerginliklerine ihtiyatlı yaklaşan ve bölgesel rekabetler arasında hassas bir denge kurmaya çalışan Çin dış politikasını yansıtır niteliktedir.**

Çin'in ilerleyen süreçte İsrail'i kınayan söylemini, kendisini Küresel Güney'in önde gelen sesi olarak konumlandırmak ve Arap-İslam dünyasındaki devletler ve devlet dış aktörlerle ilişkilerini güçlendirmek amacı ile kullanacağı öngörülebilir. Çin'in kendisini barışı gerçekten önceleyen büyük bir güç olarak tasvir ederek küresel güneye yönelik olarak Çin ve Amerika'nın Ortadoğu'ya yaklaşımları arasındaki büyük farklılıkları göstermeye çalışacağı söylenebilir. **Çin'in, gerginliğin azaltılması çağrısında bulunurken aynı zamanda İsrail'i saldırgan davranışlarından dolayı kınayan daha İran yanlısı bir pozisyon alması beklenbilir.** Ancak bu söylemin doğrudan bir desteğe dönüşme ihtimali Çin'in dış politika stratejisi açısından düşük ihtimaldir.

Çin dış politika stratejisi özellikle son on yıllık süreçte büyük güçler mücadelesi çerçevesi içerisinde şekillenmiş ve İran'ı Ortadoğu'daki Amerikan çıkarlarını belli ölçüde sınırlayabilecek yükselen bir bölgesel güç olarak konumlandırmıştır. Bu sebeple Çin-İran ilişkileri yükselme trendine girmiştir. Aynı süreçte Çin'in küresel ve bölgesel etkinliği de artmıştır. Özellikle 2021 yılında Çin ile İran arasında imzalanan ekonomik ortaklığa yönelik 25 yıllık stratejik iş birliği anlaşması⁴⁸ ve iki yıl sonrasında, 2023'te Çin'in arabuluculuğunda gerçekleşen İran-Suudi Arabistan uzlaşması⁴⁹ Çin-İran ilişkilerinin yoğunlaşan doğasını yansıtırken Çin'in Oda

48 "Iran and China sign 25-year cooperation agreement," *Reuters*, 27 Mart 2021.

49 Wissam Saadeh, "Saudi-Iran Reconciliation: How China Is Reshaping the Middle East," *Middle East Eye*, 16 Mart 2023.

artan rolünü ve bölgesel çatışmalara çözüm üretme potansiyeline sahip alternatif bir büyük gücün ortaya çıkışını gösterir nitelikteydi. Ancak özellikle Suriye devrimi sonrası gelişen süreçte Çin'in bölgesel sorunlara çözüm üretebilme kabiliyetinin sınırlı olduğu ve aslında bunun bölgedeki büyüyen Çin nüfuzu ve güven duygusunu olumsuz etkilediği gerçeği ortaya çıkmıştır.

Son dönemde her ne kadar Çin ve İran, Rusya ile bir ittifak olarak gösteriliyor olsa da Çin-İran ilişkileri de Çin'in pragmatik ikili ilişkilere dayanan dış politika stratejisini yansıtmaktadır. Bu ikili ilişkinin pragmatik yapısı ise iki ayrı vaka ile incelenebilir. İlki 2018 yılında İran'ın Çin'in Dalian ve Zhoushan Limanlarına gönderdiği 25 milyon varil petrolün ABD yaptırımları sonucu altı yıl boyunca limanda mahsur kalması ile ortaya çıkmıştır. Petrol depolama ücreti üzerine çıkan anlaşmazlıkta İran ödemeyi reddederken Çin'i uluslararası kamuoyu karşısında petrol gasp eden ülke konumuna düşürerek zor durumda bırakmıştır. İkinci olarak Trump'ın ikinci dönemi ile birlikte 2025'te İran'a karşı yaptırımların yeniden başlamasının ardından toplam petrol ihracatının yüzde 60'ından fazlasını Çin'e gerçekleştiren İran'ın batıya gevşeme sinyalleri vermesi Çin tarafında güven açığı oluşmasına sebep olmuştur. Benzer şekilde 400 milyar ABD doları tutarındaki Çin-İran 25 yıllık stratejik iş

birliği planı realize edilememiştir. Bunun sebebinin ise Çin'in batının olası yaptırımlarına maruz kalmamak için işi ağırdan aldığı mı yoksa İran DMO'nun liman taşımacılığı, emtia ithalatı, petrol satışı gibi etkin oldukları birçok sektörde Çinli iş adamlarına yönelik çıkardıkları zorluklar mı olduğu bilinmezliğini korumaktadır. Bu örnekler aslında iki ülke arasındaki ilişkilerdeki güven açığını ortaya koyarken ikili ilişkilerin esasen ulusal çıkarların önce geldiği pragmatik bir mantıkta işlediğini de göstermektedir.

İran'ı dış politika stratejisinde Ortadoğu'da Amerika'ya karşı sınırlandırıcı bir güç olarak konumlayan Çin'in, zayıflamış bir İran ile pragmatik ilişkisinin hangi yöne evrileceği ilginç bir sorudur. Ancak Ortadoğu'nun son yıllarda katma değerli bir ekonomiye geçiş sürecinde zorlanan Çin ekonomisi açısından gerek enerji kaynakları gerekse de pazar olarak önemi göz önüne alındığında, bölgede tam kapsamlı bir çatışma olasılığını en aza indirecek yolu arayacağı açıktır. Bu sebeple Çin, tamamen izole olmuş ve batı ile çatışan bir İran ile ikili ilişkilerini yönetmek yerine İran'ı batı ile anlaşma yapmaya ikna etmede rol oynamayı tercih edebilir. Çünkü bu Çin'e büyük güçler diplomasisinde Amerika ile yeni bir müzakere masası açmakla birlikte küresel güney ülkelerine güvenilebilir ve yapıcı bir büyük güç olduğunun mesajını verme fırsatını ortaya çıkaracaktır.

İSRAİL-İRAN TIRMANMASI VE TÜRKİYE

Dışişleri Bakanı Hakan Fidan, İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) Olağanüstü Dışişleri Bakanları Konseyi Toplantısı kapsamında geldiği Suudi Arabistan'ın Cidde kentinde, İran Dışişleri Bakanı Abbas Arakçı ile bir araya geldi.

7 Ekim sonrası süreçte İsrail ile İran arasında artan gerilim, başlangıçta İran destekli vekil güçlerle İsrail arasında yaşanan dolaylı çatışmalarla sınırlı kalmıştır. İsrail bu kontrollü tırmanış sürecinin ilk aşamasında, İran'ın Gazze, Lübnan, Suriye ve Irak'taki etki alanlarına ve desteklediği aktörlere yönelmiştir. İsrail Gazze'de kesin bir sonuca ulaşamasa da Hamas'ın askerî kapasitesini zayıflatmış, dış dünya ile bağını keserek örgütü Gazze'de ablukaya almıştır. İran bu süreçte Hizbullah vasıtasıyla güney Lübnan'dan yeni bir cephe açarak İsrail'i meşgul etmeye ve Hamas'ı rahatlatmaya çalışmıştır. Bu aşamada Gazze'ye odaklanan İsrail, Hizbullah ile sınır hatında kontrollü gerginlik sürecini yönetmiş, İsrail ve Hizbullah karşılıklı olarak ülke derinliklerine ulaşmayan saldırılar ile yetinmiştir. İsrail Gazze'de işgali büyük ölçüde tamamladıktan sonra Hizbullah'a yönelmiştir. İlk aşamadaki kontrollü gerginliğin aksine İsrail Hizbullah lider kadrosunun neredeyse tamamının hedef alınması ve sadece tek bir operasyon ile binin üzerinde Hizbullah militanının savaşamaz hale getirildiği eylemler gerçekleştirmiştir. İsrail, İran'ın etki alanında yer alan diğer bir saha olan Suriye'yi

de gözden kaçırmamış ve Suriye toprakları içinde İran destekli vekil güçlere ve Esed rejimi hedeflerine dönük baskısını da artırmıştır. Bu süreçte kritik eşik Suriye'de Baas rejiminin yıkılması olmuştur. Suriye geçmişten günümüze İran'ın bölgedeki vekil ağını destekleyebildiği stratejik bir bağlantı noktası olmuştur. Esed rejimin çöküşü, İran'ın Lübnan, Filistin ve Irak'taki etkisini sürdürebilme kapasitesini önemli ölçüde zayıflatmıştır. Sonuç itibarıyla 7 Ekim sonrası süreç İran'ın bölgedeki nüfuzunun azalması, vekil güçlere dayalı güvenlik mimarisinin kırılması ve İran dış politikasının etkinlik düzeyinin sarsılmasıyla sonuçlanmıştır. Bu zayıflama, İsrail'i daha doğrudan ve stratejik sonuçlar doğurabilecek askerî seçenekleri değerlendirme konusunda cesaretlendirmiştir.

İsrail vekil güçlerin zayıflamasına paralel İran ile doğrudan gerginlik sürecini de başlatmıştır. 7 Ekim öncesine kadar doğrudan karşı karşıya gelmemeye dikkat eden iki ülke arasındaki angajman kuralları İsrail'in Suriye'de İran Başkonsolosluğunu vurması ile değişmiştir.⁵⁰ Teknik anlamda İran toprağı sayılan bir alanın

50 "Israel strikes Iranian consulate in Damascus, killing top commanders," *Al Jazeera*, 1 Nisan 2025.

İsrail vekil güçlerin zayıflamasına paralel İran ile doğrudan gerginlik sürecini de başlatmıştır.

vurulması ve saldırı sırasında üst düzey İranlı yetkililerin öldürülmesi İran'ı yanıt vermeye mecbur bırakmıştır. İran uzun yıllar boyunca vekil güçler üzerinden inşa ettiği yapı ile çatışmaları kendi topraklarının dışında ve düşük maliyetler ile yürütme imkânı elde etmiş ve bu mücadele şekli uzun yıllar İran lehine işlemiştir. Bu durum İsrail'de tartışmalara neden olmuş ve kendi ifadeleri ile "ahtapotun kolları ile değil başı ile mücadele edilmesi gerektiği" fikri öne çıkmıştır. İsrail 7 Ekim'de Hamas'ın İsrail toprakları içine gerçekleştirdiği operasyonu doğrudan İran'ın müdahalesi olarak okumuş ve 7 Ekim sonrası süreçte İran ile çatışmanın kurallarını artık kendisinin belirlemek istediği bir stratejiye yönelmiştir. İsrail aşama aşama önce İran'ın vekil güçlerini zayıflatarak İran'ın kendisine zarar verme kapasitesini zayıflatmış ve sonraki aşamada çatışmayı doğrudan ve konvansiyonel boyuta çekmiştir. Yani çatışma İran'ın avantajlı olduğu alandan İsrail'in çok daha fazla imkânı sahip olduğu alana doğru çekilmiştir. Bu yeni dönem İran'ın sınırlılıklarını, kırılma noktalarını su yüzüne çıkarmış, İran misilleme konusunda gecikmiş ve İsrail'in saldırılarına orantılı karşılıklar verememiştir. İran'ın İsrail karşısında yeterince caydırıcılık tesis edememesi İsrail'i daha etkili operasyonlar yapmak için cesaretlendirmiş ve saldırıların çapı kademeli olarak genişlemiştir.

Bahsi geçen süreç İsrail'in 13 Haziran 2025'te İran'daki nükleer tesislerin, DMO'ya ait kritik komuta merkezlerinin, İran Genelkurmay Başkanı başta olmak üzere üst düzey askeri figürlerin ve nükleer mühendislerin hedef alındığı bir operasyon ile çatışmayı bir üst aşamaya taşıması ile sonuçlanmıştır.⁵¹

İsrail-İran tırmanmasında saldırıların çapı, hedefler ve etkileri incelendiğinde, İsrail'in askeri etkinlik ve psikolojik üstünlük açısından belirgin bir avantaj elde ettiği görülmektedir. İsrail, çatışmanın doğasını değiştirerek çatışmayı İran topraklarına taşımayı başarmıştır. İran'ın ise henüz bu yeni çatışma biçimine karşı etkili bir yanıt stratejisi geliştiremediği gözlenmektedir. Bu durum, kriz tırmandırma inisiyatifinin İsrail lehine dönüştüğünü göstermektedir. İsrail'in operasyonlarda İranlı üst düzey komutanları ve Hamas lideri Haniye'yi hedef alabilmesi⁵² İsrail'in İran içindeki istihbarat yapılanmasının gücünü de ortaya koymuştur. Bu durum, İran rejiminin iç bütünlüğünde zaafı olduğunu, dış sızmalara karşı yeterli koruma sağlayamadığını da göstermiştir. İsrail'in operasyonlarında İran yönetimi içindeki çatlakları daha da derinleştirme, İran yönetiminin halk nezdindeki güven kaybını hızlandırma yönünde bir dinamiği de tetiklemek istediği söylenebilir.

51 "Israel launches major strike inside Iran targeting nuclear and military sites," *Reuters*, 13 Haziran 2025.

52 "Hamas leader Ismail Haniyeh's sons killed in Israeli airstrike," *BBC News*, 10 Nisan 2025.

İran, İsrail'in saldırıları sonrasında ciddi bir ikilemle karşı karşıya kalmıştır. İran bir yandan krizin tırmanmasını istememekte ve çatışmanın bölgesel savaşa dönüşmesini engellemeye çalışmaktadır. Bu nedenle İran'ın olası misillemesi orantılı ve hesaplı olmak zorundadır. Öte yandan böyle bir temkinli yaklaşım daha stratejik kayıplara yol açabilir. İran'ın caydırıcılık kapasitesi zedelenmiş, hem İsrail hem de bölgedeki müttefikleri gözünde zayıf bir aktör olarak konumlanmıştır. Esasen İran'ın sahip olduğu askeri kapasite İsrail'e ciddi zarar verebilecek düzeydedir ancak İran'ın bu kapasiteyi kullanması durumunda doğabilecek siyasi, askerî ve ekonomik maliyetler ile yüzleşmeye ne kadar hazır olduğu belirsizdir. Nitekim İsrail'in en üst düzey İranlı figürleri hedef alabileceğini kanıtlamış olması, İran misillemesinin olası sonuçlarını daha da ağırlaştırmaktadır. Diğer taraftan İran'ın çatışmayı sönümlendirmeye dönük orantılı bir yanıt üretmesi uzun vadede İran adına daha ağır sonuçlar doğurabilecek bir zayıflık göstergesine dönüşebilir. Rejimin içeride karşı karşıya kaldığı sosyoekonomik kriz, dış politikadaki başarısızlıklar ve toplumsal desteğin erozyonu gibi mevcut kırılganlıklar, İsrail'in bu saldırılarla hedeflediği psikolojik ve yapısal kırılmayı daha da derinleştirebilir.

Bölgesel güç dengeleri açısından Türkiye'nin pozisyonu da bu süreçte özel bir öneme sahiptir. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, İsrail'in saldırısını "uluslararası hukukun ihlali" olarak tanımlamış ve açık biçimde kınamıştır.⁵³ Açıklamada çatışmanın yayılmasından duyulan kaygı dile getirilmiş, uluslararası toplumun harekete geçmesi gerektiği vurgulanmış ve Netanyahu hükümetine doğrudan eleştiride bulunulmuştur. Türkiye'nin bu açıklamayla üç temel kaygısını öne çıkardığı anlaşılmaktadır. Birincisi; İran'ın istikrarsızlaşması ve savaşın bölgeye yayılması hâlinde Türkiye'nin ciddi

güvenlik ve ekonomik maliyetlerle karşılaşma olasılığıdır. İran'ın savaş ortamına sürüklenmesi, Suriye benzeri bir krizi tetikleyebilir ve bu da Türkiye'yi çok yönlü bir baskı altına sokabilir. Irak başta olmak üzere bölge istikrarının bozulması, Türkiye'nin ekonomik açılımlarını ve diplomatik inisiyatiflerini riske atacaktır. Bu bağlamda Suriye'de siyasi geçiş sürecinin başarıya ulaşması, Irak'ta Kalkınma Yolu gibi stratejik projelerin hayata geçirilmesi ve genel olarak bölgesel düzene dair umutlar ciddi ölçüde zedelenebilir. Türkiye'nin ikinci kaygısı; İsrail'in uluslararası hukuk sınırlarını ihlal ederek bölgede kurallardan bağımsız olarak hareket etmeyi bir kural hâline getiriyor olmasıdır. Egemen bir devlete yapılan saldırının hiçbir yaptırıma uğramaması, ileride başka örneklerin önünü açabilir. Türkiye özellikle Suriye gibi yakın ilgi alanındaki ülkelere benzer saldırıların tekrarlanmasından endişe duymaktadır. Üçüncü olarak Türkiye, bu tür saldırıların enerji piyasalarında yaratabileceği şoklardan da doğrudan etkilenebilecek bir ülkedir. Enerji ithalatçısı olan Türkiye için bölgedeki jeopolitik risklerin fiyatlara yansımaları, ekonomik istikrarı olumsuz etkileyebilir.

Türkiye'nin bu krize karşı nasıl bir pozisyon alacağına ilişkin işaretler, Dışişleri Bakanlığı açıklamasındaki "uluslararası toplum hareketine geçmeli" çağrısında görülmektedir. Türkiye, krizin sönümlendirilmesi için diplomatik inisiyatiflere öncülük etme arayışındadır. Bu kapsamda iki temel kanal öne çıkmaktadır: İlki; İsrail'in saldırılarına zımni destek verdiği değerlendirilen ABD nezdindeki diplomatik girişimlerdir. Türkiye, Washington üzerinde baskı kurarak İsrail'in sınırlandırılmasını sağlamaya çalışabilir. İkincisi ise Gazze meselesinde olduğu üzere, bölge ülkeleri arasında iş birliği ve İsrail'in saldırganlığına karşı ortak duruş ve mümkünse yaptırım uygulanmasını sağlayarak İsrail'in sınırlandırılmaya çalışılması olacaktır.

53 "Turkey condemns Israeli strike on Iran as breach of international law," *Anadolu Ajansı*, 14 Haziran 2025.

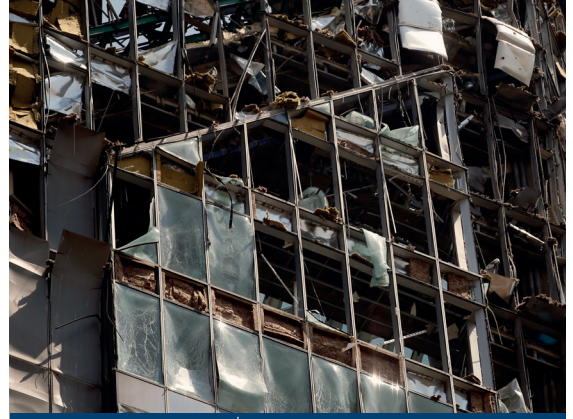
Türkiye ayrıca İran ile de diyalogu sürdürerek arabuluculuk rolü üstlenmeyi hedefleyen diplomatik hamlelerde bulunabilir.

Sonuç olarak İsrail'in İran'a yönelik son saldırısı, Ortadoğu'da bölgesel güç mücadelesinin yeni biçimler aldığı ve uluslararası sistemin kriz yönetme kapasitesinin sınıandığı bir döneme işaret etmektedir. İran'ın bu saldırıya nasıl yanıt vereceği, çatışmanın doğrudan savaşa mı yoksa yeni bir müzakere sürecine mi evrileceğini belirleyecektir. 7 Ekim'den bu yana çatışmanın şiddeti artmaktadır. Ancak hâlen bütün taraflar topyekûn bir savaşın yaratacağı sonuçlardan çekinmektedir. Bu durumun istisnası İsrail gibi gözükmektedir. Ancak İsrail'in bu rahatlığı

ABD'nin koşulsuz desteği ile sürdürülebilir. Dolayısıyla ABD'nin bu süreçte alacağı tavır belirleyici olabilir. ABD'de Trump yönetimi her ne kadar İsrail'e koşulsuz destek verse de Ortadoğu'da ABD'nin daha yoğun askerî angajmanını gerektirecek bir bölgesel savaşın çıkmasını tercih etmemektedir. ABD Başkanı Trump'ın İsrail saldırıları sonrası yaptığı sosyal medya paylaşımları da esas amacın nükleer müzakerelerde daha iyi bir pazarlık pozisyonu elde etmek olduğuna işaret etmektedir.⁵⁴ Bu durum bir noktada ABD'yi de İsrail üzerinden krizi sönmümlendirme arayışına itebilir. Türkiye gibi bölgesel aktörlerin rolü de işte bu dönemlerde daha fazla öne çıkacaktır.

54 "Trump hints Israel strike on Iran may aid nuclear talks," *Haaretz*, 14 Haziran 2025.

SONUÇ

13 Haziran 2025 tarihinde İsrail saldırılarında hasar gören Tahran'da bir bina

İsrail ile İran arasında son dönemde aleni bir savaş boyutuna evrilen gerilim, her geçen gün daha da yoğunlaşarak derinleşmektedir. Taraflar arasındaki karşılıklı askerî hamleler artık vekil aktörler ya da sınır ötesi dolaylı operasyonlarla sınırlı kalmamakta; doğrudan devlet kapasitesini ve ulusal güvenlik önceliklerini ilgilendiren sert güç kullanımı üzerinden şekillenmektedir. Bu durum Ortadoğu'da kırılgan olan güvenlik dengesini daha da istikrarsızlaştırmakta ve çatışmanın çok katmanlı bir bölgesel krize dönüşme riskini artırmaktadır.

İsrail açısından bu süreç, iç siyasi krizleri bastırma, toplumsal dikkatleri güvenlik tehdidine kanalize etme ve bölgesel güç kapasitesini yeniden tesis etme çabası olarak okunabilir. Netanyahu hükûmeti, askerî angajmanlarla iç kamuoyundaki meşruiyet sorunlarını aşmayı hedeflerken İran ise doğrudan tehdit algısı üzerinden rejim içi bir konsolidasyon süreci yaşamaktadır. Her iki aktörün de çatışmayı stratejik bir araç olarak kullanma eğiliminde olması, kısa vadede kalıcı bir ateşkes ya da diyalog zemininin oluşmasını zorlaştırmaktadır. Buna rağmen İran'ın ABD ile diyalog kanallarını

tamamen kapatmamış olması süreç açısından olumlu bir gelişme olarak okunabilir. Ancak İsrail saldırıları sonucu İran'dan beklenen karşı saldırıların boyutları "gerginlik üstünlüğü" çıkamazının gelişmeleri yeniden tırmandırma riski barındırdığı söylenebilir.

Bölgesel tepkilere bakıldığında, Irak başta olmak üzere Şii siyasi ve milis gruplar, İran'a verilen doğrudan desteği artırmakla birlikte, ülke içindeki istikrarsızlık riskini artıran bir pozisyon almıştır. Irak'ın yaklaşan parlamento seçimleri ve İran'a yakın vekil güçlerin Irak ordusu ile entegrasyonu gibi gelişmeler Irak'ı yeni bir istikrarsızlık sarmalı içine sokabilir. Körfez ülkeleri ise, bölgeye sıçrayabilecek bir çatışma olasılığına karşı temkinli bir diplomasi izlemekte; çoğu aktör bu savaşa doğrudan taraf olmaktan kaçınmaktadır. Özellikle ekonomik kalkınma pozitif gündemini diplomatik dengeleme ve ekonomik çeşitlendirme stratejisi ile sürdüren ülkeler açısından ciddi bir belirsizlik ortamı doğmuştur. Bu durumun kısa vadeli etkileri henüz tolere edilebilir düzeyde görünürken orta ve uzun vadede Körfez ülkelerinin daha net bir pozisyon almaları beklenebilir. Kuzey

ve Doğu Afrika'da İsrail-İran savaşının yankıları sınırlı olsa da özellikle Sudan ve Etiyopya gibi ülkeler üzerindeki dolaylı güvenlik ve diplomatik baskılar hissedilebilir. Bu da çatışmanın coğrafi olarak sınırlı kalmayabileceğine işaret etmektedir.

Küresel düzlemde ise ABD, İsrail'e koşulsuz desteğini sürdürmekte ve bu süreçte Tel Aviv'in bölgesel askerî angajmanlarını meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Ancak gün boyu yapılan resmî açıklamalara bakıldığında Trump ile dışişleri ve güvenlik bürokrasisi arasında bir söylem farklılığı göze çarpmaktadır. Buna karşın Rusya, Suriye'deki pozisyon kaybı ve küresel düzeyde Ukrayna savaşı dolayısıyla genel olarak Avrupa ülkeleri ile yaşadığı gerilim nedeniyle denge politikası izlemekte; çatışmanın daha da büyümesini arzu etmemektedir. Çin ise hem Kuşak ve Yol Girişimi güzergâhlarının güvenliği hem de enerji arz istikrarı nedeniyle tara-

flara doğrudan mesafe koymayan ve stratejik dengeyi gözetken bir tutum benimsemektedir. Bu üç aktörün konumlanışı, savaşın uluslararası siyasetteki etkilerinin sadece Ortadoğu ile sınırlı kalmayacağını göstermektedir.

Türkiye açısından bakıldığında, İsrail-İran savaşı hem diplomatik dengeyi hem de güvenlik mimarisini doğrudan etkileyen çok yönlü bir kriz alanı yaratmaktadır. Türkiye, bir yandan bölgesel barış girişimlerine alan açmaya çalışırken diğer yandan kendi ulusal güvenliğini ilgilendiren gelişmeleri dikkatle takip etmektedir. İsrail'in bölgesel askerî angajmanları ve İran'ın güvenlik refleksleri, Türkiye'nin hem Suriye hem Irak sahasında karşı karşıya kalabileceği yeni dinamikleri beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, Türkiye'nin aktif, çok taraflı ve ön alıcı bir diplomasi yürütmesi sadece bu kriz bağlamında değil; yeni bölgesel düzenin şekillenmesinde de belirleyici olacaktır.

www.orsam.org.tr

[orsamorgtr](https://www.youtube.com/orsamorgtr)